

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “ศึกษาปัจจัยที่สร้างแรงจูงใจต่อการเรียนธรรมศึกษาในโรงเรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดสุทธาราม บางลำพูล่าง คลองสาน กรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร ที่เกี่ยวกับหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวข้อง

๒.๑.๑ หลักการและแนวคิดที่เกี่ยวกับแรงจูงใจในการเรียนธรรมศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษา

จากการที่นักวิชาการทั้งหลายได้ให้ความหมายการจัดการศึกษาไว้มากมายดังนั้นในการศึกษาถึงความพึงพอใจในการจัดการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้จำแนกแนวคิดออกเป็น ๔ ประการด้วยกันคือ ๑) ด้านเนื้อหาและวิธีการสอน ๒) ด้านการบริหารงานทั่วไป ๓) ด้านการจัดครูผู้สอน และ ๔) ด้านการอำนวยความสะดวก

๑ ด้านเนื้อหาและวิธีการสอน

ในปัจจุบันวิทยาการก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว สภาพสังคมก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้นการกำหนดเนื้อหาวิชาที่เรียนต้องเป็นเนื้อหาที่ถูกต้อง และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

จินตนา ยูนิพันธ์ ได้กำหนดแนวทางในการคัดเลือกเนื้อหาวิชาไว้ดังนี้^๑

๑ ความตรง และความสำคัญของเนื้อหา ซึ่งหมายถึง ความถูกต้อง มีความเป็นแก่นสาร

๒ ความสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมปัจจุบัน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนนำไปใช้ประโยชน์ในสังคมได้

^๑ จินตนา ยูนิพันธ์, การเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์, ภาควิชาพยาบาลศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๗), หน้า ๑๓๕.

๓ ความสมดุลระหว่างความกว้างและความลึก หมายถึง เนื้อหาวิชาที่เลือก ควรครอบคลุมสิ่งที่ผู้เรียนควรรู้ทั้งหมด ในขณะเดียวกันก็มีความลึกซึ่งในบางเรื่องเนื้อหาวิชาโดยพิจารณาจากจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและรายวิชาเป็นหลัก

๔ สามารถสนองจุดมุ่งหมายได้อย่างกว้างขวาง เนื้อหาสาระที่เลือกกำหนดในรายวิชา ควรเป็นเนื้อหาสาระที่ให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนพฤติกรรมต่าง ๆ ตามความต้องการ โดยผู้เรียนเกิดความรู้ มีเจตคติ และทักษะอย่างเพียงพอ

๕ ความสอดคล้องกับวุฒิภาวะในการเรียนรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียนหมายถึง การเลือกเนื้อหาวิชา ควรพิจารณาประสบการณ์การเรียนรู้เดิม พื้นฐานเดิมของผู้เรียนเพื่อจะได้กำหนดเนื้อหาวิชาได้สอดคล้องกับที่ผ่านมา ซึ่งเป็นการช่วยเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในวิชาต่าง ๆ ดีขึ้น

๖ ความสอดคล้องกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน การเรียนรู้ของผู้เรียนจะได้ผลดีนั้นต้องเกิดขึ้นจากความต้องการและความสนใจของผู้เรียนเอง ดังนั้น ในการพิจารณา กำหนดคัดเลือกเนื้อหาวิชา ผู้สอนควรคำนึงถึงองค์ประกอบเหล่านี้ ตลอดจนการก่อให้เกิดแรงจูงใจให้ผู้เรียนสนใจในเนื้อหาวิชาดังกล่าว

ในการจัดการศึกษา ควรจัดเนื้อหาและหลักสูตรวิชาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน โดยผู้เรียนเกิดความรู้ มีเจตคติ และทักษะอย่างเพียงพอซึ่งเป็นการช่วยเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในวิชาต่าง ๆ ดีขึ้นและจะทำให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด

เทคนิควิธีการสอน

เทคนิควิธีการสอน^๒ หมายถึง กระบวนการที่ผู้สอนนำมาใช้เพื่อให้ผู้เรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ โดยใช้เวลาและความพยายามน้อยที่สุดทั้งผู้เรียนและผู้สอน หากวิธีสอนไม่ดีก็จำเป็นต้องใช้เวลานานที่จะเรียนรู้เรื่องนั้น ๆ และเกิดความเหน็ดเหนื่อยเกิดความจำเป็น ดังนั้นวิธีสอนจึงมีความสำคัญมาก ในการสอนนั้นจะเกี่ยวข้องกับสิ่งต่อไปนี้

๑ ผู้สอน บุคลิกภาพและความสามารถของผู้สอนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ผู้สอนจะต้องพัฒนาบุคลิกภาพของตนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน รู้จักเลือกและปรับปรุงเทคนิควิธีสอนให้เหมาะสม มิใช่ใช้วิธีการสอนแต่เพียงอย่างเดียวตลอดไป ควรดัดแปลงแก้ไขวิธีการสอนโดยใช้หลาย ๆ วิธี เพื่อให้ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ให้มากที่สุด

^๒ เอกศักดิ์ บุตรลับ, **ครูกับการสอน**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (เพชรบุรี: ภาควิชาหลักสูตรและการสอนคณะวิชาครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๓๗), หน้า ๒๕๗ – ๒๖๐.

๒ ผู้เรียน มีความสำคัญมากเพราะเป็นผู้มารับความรู้ เป็นผลผลิตขั้นสุดท้ายของการสอน ผู้เรียนมีความสามารถในด้านต่าง ๆ แตกต่างกัน ผู้เรียนบางคนเมื่อครูสอนก็สามารถเรียนรู้ได้ทันที บางคนไม่เกิดการเรียนรู้เลย ฉะนั้นในการให้การศึกษาจึงมีการสอนทั้งรายบุคคลและเป็นกลุ่ม เพื่อส่งเสริมความสามารถของผู้เรียนที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้สอนจะต้องเลือกเทคนิควิธีสอนตลอดจนการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนที่มีความหมายต่อผู้เรียน และเหมาะสมกับความต้องการความสนใจ และความสามารถตามวัยของผู้เรียนด้วย

๓ เนื้อหาวิชา นอกจากผู้สอนจะคำนึงถึงตัวผู้เรียนแล้ว ในการสอนแต่ละครั้งครูยังต้อง คำนึงถึงความเหมาะสมของปริมาณเนื้อหาวิชาที่จะสอนภายในเวลาที่กำหนด ครูบางคนกลัวว่าสิ่งที่ตนเตรียมมาจะหมดเวลาเสียก่อน จึงมักเตรียมเนื้อหา มาก ๆ และพยายามสอนให้จบเนื้อหาที่เตรียมมาจนผู้เรียนรับไม่ได้หรือสับสน ในที่สุดจะไม่เข้าใจหรือจดจำอะไรไม่ได้เลยนอกจากนี้การ ลำดับเนื้อหาวิชาที่มีความสำคัญมาก ทุกบททุกตอนจะต้องเป็นไปตามลำดับความยากง่าย

๔ เวลาในการสอนครั้งหนึ่ง ๆ อาจแบ่งเวลาออกเป็น ส่วน ๆ ดังนี้

๔.๑ การเตรียมความพร้อม ความพร้อมเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการเรียนการสอน ถ้าปราศจากความพร้อมแล้วการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ยาก หรือถ้าหากจะเกิดก็เป็นไปอย่างผิวเผิน การเตรียมความพร้อมนอกจากจะทำได้โดยการสร้างความสนใจแล้ว ยังรวมไปถึงการประเมิน ความรู้ของผู้เรียนก่อนที่จะสอนอีกด้วยอย่างไรก็ตาม การเตรียมความพร้อมจะเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ แต่เวลาที่ใช้ในส่วนนี้ก็ไม่ควรจะมากเกินไป ถ้าเป็นการสอนที่มุ่งให้ความรู้แก่ผู้เรียน ควรใช้เวลาสำหรับการเตรียมความพร้อมหรือการนำเข้าสู่บทเรียนประมาณร้อยละ ๑๐ ของเวลาที่ใช้สอนทั้งหมด แต่ถ้าเป็นการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนเกิดทักษะ ควรใช้เวลาสำหรับเตรียมความพร้อม โดยการอธิบายสิ่งที่พื้นฐานเบื้องต้นประมาณร้อยละ ๑๕ ของเวลาทั้งหมด

๔.๒ การให้เนื้อหาสาระใหม่ ถ้าเป็นการสอนเกี่ยวกับความรู้ ความเข้าใจเวลาของการสอนจะถูกใช้ไปประมาณร้อยละ ๖๕ ของเวลาทั้งหมด แต่ถ้าการสอนเกี่ยวกับทักษะควรใช้เวลา สำหรับการสาธิตให้ดูประมาณร้อยละ ๒๕ ของเวลาทั้งหมด

๔.๓ การสร้างเสริมทักษะ มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจและทักษะในสิ่งที่เรียนมาแล้วดียิ่งขึ้น ถ้าเป็นการสอนความรู้ ควรใช้เวลาสำหรับการสร้างเสริมทักษะประมาณร้อยละ ๒๕ ของเวลาทั้งหมด แต่ถ้าเป็นการสอนเพื่อให้เกิดทักษะ ควรใช้เวลาประมาณร้อยละ ๖๐ ของเวลาทั้งหมด

๔.๔ กิจกรรมการสนับสนุน ก่อนที่จะสิ้นสุดการเรียนการสอน อาจมีกิจกรรมบางอย่าง ได้แก่ การสรุปบทวน เพื่อเป็นการย้ำให้เกิดความเข้าใจหรือสามารถนำเอาหลักการต่าง ๆ ไปใช้อาจมีการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อให้ทราบความก้าวหน้าของผู้เรียน

๕ การดำเนินการสอน เป็นกลวิธีที่จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้รวดเร็วซึ่งในการสอนครั้งหนึ่ง ๆ ครูอาจใช้วิธีการสอนหลายวิธีประกอบกันก็ได้ เพื่อให้การดำเนินการสอนบรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

๖ สื่อการเรียนการสอน เป็นสิ่งที่ครูใช้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเรียนง่ายขึ้น ครูก็สอนง่ายได้ผล และผู้เรียนเกิดความสุข ครูจะต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและต้องทดลองใช้เพื่อให้แน่ใจว่า สื่อการเรียนการสอนนั้นสามารถใช้การได้ดี ถ้ามีข้อบกพร่องจะได้หาทางปรับปรุงแก้ไขได้ทันทีที่ เพื่อการเรียนการสอนจะได้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยตามแผนการที่วางไว้

๗ การวัดผล ทำให้ครูทราบว่า ผู้เรียนเข้าใจสิ่งที่ครูสอนแล้วหรือไม่ ตลอดจนเป็นเครื่องบอกให้ทราบเกี่ยวกับการสอนของครูตั้งแต่เริ่มต้นสอน ว่าควรแก้ไขประการใดหรือไม่

ดังนั้น เนื้อหาวิชาและวิธีการสอนนั้น จัดได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่ง เพราะเนื้อหาในรายวิชาแต่ละวิชานั้น เป็นองค์ประกอบของการศึกษาที่กำหนดถึงคุณลักษณะหรือคุณสมบัติที่จำเป็น ที่ต้องการเพื่อให้เกิดกับผู้เรียน และนอกจากนี้ยังเป็นแนวทางกำหนดทิศทางของผู้เรียน เป็นเครื่องชี้ให้ผู้สอนและผู้เรียนจะต้องจัดการเรียนการสอนอย่างไร ประการใด และด้วยวิธีการใด ซึ่งเป็นการกำหนดคุณลักษณะ หรือพฤติกรรมที่พึงปรารถนา จะให้เกิดกับผู้เรียน และมีประสิทธิภาพมากที่สุด

๒ ด้านการบริหารงานทั่วไป

การบริหารงานทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบบริหารองค์การ ให้การบริหารงานอื่น ๆ บรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริม สนับสนุน และอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบ ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางการบริหารงานไว้พอสังเขป ดังนี้

๒.๑ ความหมายของการบริหารงานทั่วไป

การบริหารงานทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบบริหารองค์การ ให้การบริหารงานอื่น ๆ บรรลุผลตามมาตรฐานคุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริม สนับสนุน และอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบ^๓

^๓ กระทรวงศึกษาธิการ, การบริหารสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๔.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวว่า การบริหารงานทั่วไป หมายถึง งานการบริหารสถานศึกษาอื่น ๆ ที่สนับสนุนการบริหารงานวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา^๔

ดังนั้นการบริหารงานทั่วไป คือ การจัดระเบียบและวิธีการเพื่อให้งานด้านอื่น ๆ ในสถานศึกษาที่สนับสนุน การบริหารงานวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และอื่น ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสถานศึกษานั้น ๆ

๒.๒ ความสำคัญของการบริหารงานทั่วไป

งานการบริหารงานทั่วไปของสถานศึกษา มีความสำคัญเนื่องจากเป็นงานที่ให้บริการสนับสนุน ส่งเสริม ประสานงาน และอำนวยความสะดวกให้การปฏิบัติงานของสถานศึกษาเป็นไปด้วยความเรียบร้อยมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล นอกจากนั้นยังเป็นงานการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและผลงานของสถานศึกษาต่อสาธารณชน ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติที่ดี เลื่อมใส ศรัทธา และให้การสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถานศึกษา^๕ และในมาตรา ๓๙ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ บัญญัติว่า ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรงเพื่อให้เกิดความคล่องตัว และสามารถดำเนินงานไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า การบริหารงานทั่วไปนั้นมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษาที่เกี่ยวกับการบริหารงานด้านวิชาการ การบริหารงานด้านงบประมาณ และการบริหารงานด้านบุคคล เพื่อให้เกิดความคล่องตัวและสามารถดำเนินงานต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๓ ขอบข่ายของการบริหารงานทั่วไป

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดขอบข่ายภาระงานในการบริหารงานทั่วไปไว้ดังนี้^๖

๑ การดำเนินงานธุรการ ประกอบด้วย

๑.๑ การวิเคราะห์สภาพงานธุรการของสถานศึกษาและระเบียบกฎหมายแนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง

^๔ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, คู่มือปฏิบัติงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๔๗), หน้า ๑๙๗.

^๕ กระทรวงศึกษาธิการ, การบริหารสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคล, หน้า ๖๔.

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘ – ๔๐.

- ๑.๒ การวางแผนออกแบบงานธุรการ ลดขั้นตอนการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ
- ๑.๓ จัดบุคลากรรับผิดชอบงานธุรการและพัฒนาให้มีความรู้ ความสามารถในการปฏิบัติงานธุรการตามที่ระบบกำหนดไว้
- ๑.๔ ติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงงานธุรการของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ
- ๒ งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย การดำเนินงานด้านธุรการในการจัดประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
- ๓ การจัดทำสำมะโนครัวผู้เรียน ประกอบด้วย การประสานงานกับชุมชนและท้องถิ่นในการสำรวจข้อมูล จำนวนนักเรียนที่จะเข้ารับบริการทางการศึกษาในเขตบริการของสถานศึกษา
- ๔ การพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศประกอบด้วย
 - ๔.๑ สำรวจระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
 - ๔.๒ จัดระบบฐานข้อมูลของสถานศึกษาเพื่อใช้ในการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาให้สอดคล้องกับระบบฐานข้อมูลของเขตพื้นที่การศึกษา
 - ๔.๓ นำเสนอและเผยแพร่ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหาร การบริการและการประชาสัมพันธ์ของสถานศึกษาแก่สาธารณชน
 - ๔.๔ จัดระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศเชื่อมโยงกับ สถานศึกษาอื่นนับเขตพื้นที่การศึกษาและส่วนกลาง
 - ๕ งานเทคโนโลยีสารสนเทศติดตามผลการประชาสัมพันธ์ ข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษาแล้วนำผลที่ได้รับไปดำเนินการปรับปรุงแก้ไขพัฒนาให้เหมาะสม
 - ๖ การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กรศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาองค์กรของสถานศึกษา
 - ๗ การจัดระบบควบคุมภายใน ประกอบด้วย การวางแผน การจัดระบบการควบคุมภายในสถานศึกษาและปฏิบัติตามแผนอย่างเป็นระบบ
 - ๘ งานบริการสาธารณะ ประกอบด้วย
 - ๘.๑ มีการจัดระบบข้อมูลข่าวสารของสถานศึกษาเพื่อให้บริการสาธารณะ
 - ๘.๒ สถานศึกษาประเมินความพึงพอใจงานบริการสาธารณะจากผู้มาขอรับบริการ
 - ๙ งานเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ประกอบด้วย
 - ๙.๑ ระดมจัดหาเทคโนโลยีเพื่อให้บริการงานการศึกษาด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา
 - ๙.๒ ติดตามประเมินการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาเพื่อให้เกิดการใช้อย่างคุ้มค่า และเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้

๑๐ การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคคล และบริหารทั่วไป ประกอบด้วย การจัดระบบส่งเสริม สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริการงานทั่วไป

๑๑ การประสานงานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา

๑๒ การบริหารจัดการอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม

๑๓ การรับนักเรียน

๑๔ การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย

๑๕ การส่งเสริมกิจการนักเรียน

๑๖ การประชาสัมพันธ์

๑๗ งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

ซึ่งสรุปได้ว่า การบริหารงานทั่วไปเป็นการดำเนินงานกิจกรรมที่สนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษาที่เกี่ยวกับงานด้านวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ และการบริหารงานด้านบุคคล เพื่อให้การดำเนินการด้านการบริหารนั้นสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างคล่องตัวและมีประสิทธิภาพสูงสุด ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้ให้มีการกระจายอำนาจในด้านการบริหารทั้ง ๔ ด้านคือ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป เพื่อให้สถานศึกษาได้บริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ และพัฒนาผู้เรียนจนเกิดคุณภาพสูงสุด

๓ ด้านครู อาจารย์ ผู้สอน

การเรียนการสอน เป็นกระบวนการที่เสริมสร้างให้ผู้เรียนมีความสามารถในการเรียนรู้ เป็นสำคัญ ซึ่งการสอนจะเป็นกระบวนการที่ใช้ในการชักนำให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะตามที่หลักสูตรได้กำหนดไว้ ดังนั้น การสอนจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งของการศึกษา ที่จะส่งผลต่อผู้เรียน คุณภาพของการศึกษาจะขึ้นอยู่กับตัวผู้เรียน คือ ครู อาจารย์เป็นสำคัญ โดยที่

วิจิตร อวະกุล ได้กล่าวว่า มหาวิทยาลัยจะมีชื่อเสียงดีเด่นเป็นที่นิยมเป็นเลิศทางวิชาการได้ มิใช่อยู่ที่หลักสูตร ตึกอาคาร สถานที่ที่สวยงามเท่านั้น แต่มหาวิทยาลัยจะต้องรู้จักค่าของอาจารย์ที่มีคุณภาพในการสอน มหาวิทยาลัยนั้น ๆ จึงจะดีเด่นขึ้นมาได้^๗

นพพร พานิชสุข กล่าวว่า ความสำคัญของครูอาจารย์นั้น ปัจจุบันสังคมยังคงให้การยกย่องเทิดทูนอาชีพครูมาโดยตลอด ดังจะเห็นได้จากในแต่ละปีจะจัดให้มีพิธีไหว้ครูขึ้นในแต่ละ

^๗ วิจิตร อวະกุล, มหาวิทยาลัยจะดีต้องมีอาจารย์ดี, (สารจากทบวงมหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๒๐.

สถาบัน การศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการเรียนระดับใดก็ตาม จากความสำคัญของครู อาจารย์ดังกล่าวแล้วยังสรุปลักษณะของผู้สอนไว้ ๒ ลักษณะ คือ^๘

๑ ธรรมชาติของผู้สอน

๑.๑ ผู้สอนควรมีความรู้ในเนื้อหาวิชา คือรู้ถึงเหตุผลที่มาของความรู้ที่มองเห็นความสัมพันธ์และความสำคัญของวิชา รู้จักตัวผู้เรียนและรู้เรื่องการบริหารงานทั่วไป

๑.๒ ผู้สอนควรมีความรัก และศรัทธาในตัวผู้เรียน มีความหวังดี และเต็มใจที่จะเห็นซึ่งความก้าวหน้าของตัวผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้และความก้าวหน้าอย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๓ ผู้สอนควรมีความสามารถในการทำและปฏิบัติได้ คือมีความสามารถในการดำเนินการสอนเป็นอย่างดีมีทักษะในการติดต่อสัมพันธ์และเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการได้เป็นอย่างดี

๒ ลักษณะพิเศษของผู้สอน

๒.๑ ควรเป็นคนที่รู้จักคิด วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ในบทเรียนได้อย่างลึกซึ้ง

๒.๒ ควรเป็นผู้มีความสามารถในการประยุกต์และใช้ความรู้ต่าง ๆ สามารถชี้ให้ผู้เรียนนำสิ่งที่สอนไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

๒.๓ ควรจะเป็นผู้ที่มีความสามารถในการโต้ตอบ ถกเถียง อภิปราย และควรมีเทคนิควิธีการช่วย กระตุ้นเตือนให้ผู้เรียนได้แสดงออกอย่างมีเหตุผลอย่างเต็มที่และจริงจัง เพราะผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และความคิดอ่านมากมาย จึงควรให้เขามีโอกาสได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่าง ๆ ร่วมกับผู้สอนได้อย่างเต็มที่

๒.๔ ผู้สอนควรมีเทคนิคในการกระตุ้นให้ผู้เรียนศึกษาด้วยตนเองให้มากที่สุด

ดังนั้นหากผู้สอนขาดคุณสมบัติที่จำเป็นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งดังที่ได้กล่าวมาแล้วก็อาจจะก่อให้เกิดปัญหาในการเรียนการสอนได้ ดังนั้น ผู้ที่จะทำหน้าที่ผู้สอนได้ดี จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ดีและเป็นที่พึงปรารถนา เกี่ยวกับลักษณะครูผู้สอนที่ดีนั้น มีผู้เชี่ยวชาญได้กล่าวไว้หลายท่านดังนี้

กรมการฝึกหัดครู ได้ทำการวิจัยเรื่องลักษณะของครูที่ดีโดยการสอบถามจากบุคลากรหลายฝ่าย คือ จากตัวนักเรียน ผู้ปกครอง ครู ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า^๙

๑ ด้านคุณธรรมและความประพฤติ ควรมีความเที่ยงธรรม ความซื่อสัตย์การตรงต่อเวลาร่าเริง เสียสละ วาจาสุภาพเรียบร้อย เป็นกันเองกับเด็กได้ เป็นตัวอย่างในความประพฤติดี มีมนุษย

^๘ นพพร พานิชสุข, เรามารู้จักและทำความเข้าใจกับจรรยาบรรณของครูกันอีกครั้ง, (สารสภาอาจารย์ฉบับสุดท้าย, รุ่นที่ ๑๐, ๒๕๒๗), หน้า ๒๕ - ๓๒.

^๙ กรมการฝึกหัดครู, รายงานผลการวิจัยเรื่องลักษณะของครูที่ดี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมตำรวจ, ๒๕๒๐), หน้า ๓๖๓ - ๓๗๑.

สัมพันธ์ที่ดี แต่งกายสุภาพเรียบร้อย มีบุคลิกลักษณะที่ดี มีความสุภาพอ่อนโยนเว้นจากอบายมุขต่าง ๆ ไม่ทำตัวเสเพล มีระเบียบวินัย มีอารมณ์มั่นคง มีความเมตตาปราณี ปกครองแบบประชาธิปไตย เป็นคนมีเหตุผล รู้จักสิทธิหน้าที่

๒ การยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับบุคคลที่ทำหน้าที่เป็นครู เพื่อสามารถให้การศึกษาแก่นักเรียนของชาติ ให้มีความรักและหวงแหนในสิ่งที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นไทย

๓ มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงาน รู้จักเตรียมการสอน เพื่อให้ผลการเรียนของนักเรียนบรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการ เอาใจใส่ในการสอนและการอบรมความประพฤติ ปลุกฝังค่านิยมอันดีงามให้แก่ นักเรียน มีความขยันขันแข็ง มีความกระตือรือร้นที่จะทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด มีศรัทธาต่ออาชีพครู และอุทิศตัวเพื่อการศึกษาของนักเรียน

๔ มีความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสาร รู้จักหลักการพูด การอธิบายให้บทเรียนแจ่มชัด รู้จัดใช้ภาษาอย่างถูกต้อง

๕ เอาใจใส่ค้นคว้าหาความรู้อยู่เสมอ รู้และตามความเคลื่อนไหวทางการศึกษาอยู่เสมอ โดยเฉพาะแผนการศึกษาแห่งชาติและหลักสูตร รู้จักปรับปรุงการสอนให้ใหม่และเหมาะสมอยู่ตลอด หาโอกาสที่จะปรับปรุงตัวเองในด้านวิชาการให้ก้าวหน้าอยู่เสมอ

ชาญชัย อินทรประวัติ ได้เสนอข้อคิดเห็นของผู้สอนที่ดีควรมีคุณลักษณะ ดังนี้^{๑๐}

๑ ลักษณะส่วนตัวดี การที่ผู้สอนมีคุณลักษณะส่วนตัวที่ดี จะทำให้ผู้เรียนเกิด ความพึงพอใจในตัวผู้สอน มีผลทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี ด้วยเหตุนี้ ผู้สอนควรมีบุคลิกภาพของการเป็นครู คือ แต่งกายเหมาะสม สุภาพอ่อนโยน เมตตา กรุณา กระตือรือร้น มีลักษณะเป็นผู้นำ มีอารมณ์ขันเหมาะสม มีศรัทธา และมีความภาคภูมิใจในความเป็นครู

๒ มีความรู้ทั่วไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งประกอบด้วยความรู้หลาย ๆ ด้าน เช่นด้านสังคม วิทยา ด้านมนุษยวิทยา ด้านปรัชญา ด้านภาษาศาสตร์ ด้านศิลปะ และด้านวัฒนธรรม เป็นต้น

๓ มีความรู้ความสามารถในวิชาที่สอน

๔ มีความสามารถในการสอน ซึ่งมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

๔.๑ มีความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของการศึกษาและจุดมุ่งหมายของวิชาที่สอน

๔.๒ มีความเข้าใจในหลักสูตรของวิชานั้น

๔.๓ มีความสามารถในการวางแผนการสอน

^{๑๐} ชาญชัย อินทรประวัติ, วิธีสอนทั่วไปและการสอนแบบจุลภาพ, (สงขลา : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, ๒๕๒๓), หน้า ๓๓ - ๓๕.

- ๔.๔ มีความเข้าใจในหลักการเรียนรู้และการสอน
- ๔.๕ มีความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า
- ๔.๖ มีการใช้อำนาจในการเป็นผู้นำ
- ๔.๗ มีความสามารถในการพูดบรรยายหรือเสนอความคิดเห็นของตนต่อผู้อื่น
- ๔.๘ เป็นผู้มีความใจกว้างและเป็นผู้มีประชาธิปไตย

ศีกฤทธิ์ ปราโมช (ม.ร.ว.) ได้สรุปลักษณะของครูที่ดีในความรู้สึกคนไทยว่า ต้องเป็นผู้มีวิชาความรู้สูง มีความสามารถในการเป็นครู ถ่ายทอดได้แจ่มแจ้ง ต้องทันต่อการเปลี่ยนแปลงความก้าวหน้าทางวิชาการ ต้องติดตามความก้าวหน้าและทันสมัยอยู่เสมอ และลักษณะที่สำคัญอีกประการ คือ ต้องมีความอดทนหรือขันติธรรมและความเมตตาธรรม^{๑๑}

ไกรยุทธ ธีรตยาสินันท์ ได้กล่าวถึงอาจารย์ที่ดีในมหาวิทยาลัยว่า ควรเป็นนักวิชาการซึ่งคุณสมบัติของนักวิชาการมีโดยสรุปดังนี้^{๑๒}

- ๑ มีความใฝ่รู้ อยากรู้ความหมายของสิ่งต่าง ๆ ของปรากฏการณ์รอบตัว
- ๒ มีฉันทะ ความพอใจ ชอบใจในวิชาที่ตนสอน
- ๓ มีความขยันหมั่นเพียรในการทำงานที่ตนรับผิดชอบ
- ๔ มีความกล้าหาญที่จะแสดงความคิดเห็นของตนต่อคนทั่วไป
- ๕ มีจรรยาบรรณ ไม่บิดเบือนความรู้เพื่อสนองผลประโยชน์ของตัวเอง

แม้ว่าจะมีผู้เสนอแนะและสรุปลักษณะของครู อาจารย์ที่ดีไว้มากมาย แต่ในความเป็นจริงแล้วในสถาบันศึกษาต่าง ๆ ก็ยังปรากฏครู อาจารย์ที่ขาดคุณลักษณะของการเป็นครูที่ดีได้เท่าที่ควร และจากความเห็นของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบด้านครู อาจารย์ผู้สอนนั้นมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา เพราะถ้าสถานศึกษาใดมีผู้สอนที่มีองค์ประกอบ หรือคุณลักษณะที่ดี คือ ประกอบด้วยความรู้ ความสามารถ และมีความตั้งใจในวิชาชีพครู ย่อมทำให้การเรียนการสอนนั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปสู่สถาบันศึกษานั้น ๆ เจริญก้าวหน้าต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพ

๔ ด้านการอำนวยความสะดวก หรือ การส่งเสริมการเรียนการสอน

สุปรีชา ธีรตยาสินันท์ ได้กล่าวว่า ปัจจัยในการอำนวยความสะดวก หรือการส่งเสริมการเรียนการสอนนั้น หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่แวดล้อมตัวผู้เรียน ที่มีผลต่อการเรียนการสอนของผู้เรียนได้มี

^{๑๑} ศีกฤทธิ์ ปราโมช (ม.ร.ว.), อาจารย์ที่ดี, ในรายงานการสัมมนาแนวทางการพัฒนาอาจารย์ในมหาวิทยาลัยมหิดล, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๘), หน้า ๑ – ๖.

^{๑๒} ไกรยุทธ ธีรตยาสินันท์, มาเป็นนักวิชาการกันเถอะ, ในรายงานการสัมมนาแนวทางการพัฒนาอาจารย์ในมหาวิทยาลัยมหิดล, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๘), หน้า ๑๕ – ๒๐.

ประสิทธิภาพมากที่สุด ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่จะต้องจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียน เนื่องจากสภาพแวดล้อมของสถานศึกษามีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นอย่างมาก สามารถส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านความรู้ อุดมคติ เจตคติ ทักษะ พฤติกรรม และบุคลิกภาพของผู้เรียน ไปสู่จุดหมายของสถาบันการศึกษาได้^{๑๓}

นัยนา อ่างสันติกุล ได้ให้ความหมายว่า จากสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัย คือ การรับรู้พฤติกรรม เหตุการณ์ สถานที่ หรือลักษณะใด ๆ ในสถานศึกษาที่ผู้เรียนจะสังเกต หรือรับรู้ได้ ก่อให้เกิดผลที่จะส่งเสริมหรือขัดขวางความก้าวหน้าของการพัฒนาความรู้ ความคิด ทศนคติ และทักษะในวิชาชีพที่ตนกำลังศึกษาเล่าเรียน^{๑๔}

จากความคิดเห็นดังกล่าว สามารถสรุปการอำนวยความสะดวก หรือการส่งเสริมการเรียนรู้การสอนนั้นหมายถึง สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในสถานศึกษานั้น ๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้และการพัฒนาการด้านต่าง ๆ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายดังนี้

จินตนา ยูนิพันธ์ ได้กล่าวว่า สภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษาสามารถจำแนกออกเป็น^{๑๕}

๑ สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ ห้องเรียน, ห้องสมุด, ห้องโสตทัศนูปกรณ์

๒ สภาพแวดล้อมทางจิตใจและทางสังคม ได้แก่ บุคลิกภาพของเพื่อน และความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ และ นักเรียน หรือนักศึกษา

ห้องเรียน

จัดเป็นสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะว่า ห้องเรียนไม่ว่าจะเป็นห้องใหญ่หรือห้องเล็ก ควรจะต้องเป็นห้องที่สนับสนุนหรือสามารถเอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนตามหลักสูตรที่กำหนด ซึ่ง เฮนรี^{๑๖} ได้กล่าวถึงห้องเรียนว่าเป็นสถานที่สำคัญที่สุดแห่งหนึ่ง สำหรับการ

^{๑๓} สุปรีชา หิรัญโร, การวางแผนด้านอาคารและสภาพแวดล้อม, ในเอกสารการสอนชุดวิชาวางแผนพัฒนาโรงเรียน หน่วยที่ ๑ – ๗, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗๙.

^{๑๔} นัยนา อ่างสันติกุล, การวิเคราะห์องค์ประกอบสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไทย, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒), หน้า ๑๖.

^{๑๕} จินตนา ยูนิพันธ์, การเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์, หน้า ๕๘ – ๖๒.

^{๑๖} Henry, อังใน พรธณี แผลงจันทิก, ความพึงพอใจของนิสิตบัณฑิตศึกษาต่อกระบวนการเรียนการสอน ระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน, ๒๕๓๒), หน้า ๓๙.

สร้างทัศนคติและพฤติกรรมของผู้เรียนว่าจะให้ออกมาในรูปแบบใด ดังนั้น ในการจัดห้องเรียน จะต้องคำนึงถึงขนาดของ ห้องเรียน แสง สี เสียง อุณหภูมิภายในห้องเรียน

วิจิตร วรุตบางกูร ได้กล่าวว่า^{๑๗} สิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับความร้อน หนาว สี แสง เสียง เหล่านี้จะส่งผลต่อทัศนคติและจิตใจของผู้ใช้อาคารนั้น ๆ ดังนี้

แสงสว่าง มีบทบาทสำคัญในการสื่อการรับความรู้ จึงจำเป็นต้องจัดให้แสงสว่างในอาคารเรียน ห้องเรียนมีระดับมองเห็นได้ดี สบายตา และชัดเจน

สี ในสถานศึกษามีบทบาทสำคัญมาก ในการสร้างบรรยากาศความสวยงาม ความมีชีวิตชีวา น่าดู ช่วยเพิ่มความสว่างให้แก่อาคารเรียน ห้องเรียนโดยทั่ว ๆ ไป สีภายในอาคารเรียนจะใช้สีอ่อน ๆ เพราะจะช่วยสร้างบรรยากาศให้ร่มรื่นน่าอยู่

อุณหภูมิ เป็นปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่ง เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้สุขสบายทางร่างกายถ้าอากาศไม่คอยถ่ายเท ลมพัดผ่านไม่สะดวก อากาศอบอ้าว จะมีผลต่อสภาพร่างกายของตน ทำให้หงุดหงิด สภาพเช่นนี้ ทำให้ผู้สอนและผู้เรียนไม่มีสมาธิหรือไม่สนใจในการเรียนการสอน

เสียง เสียงที่เกิดจากภายนอกที่รบกวนการเรียนการสอน จนทำให้รู้สึกรำคาญหงุดหงิด ตึงเครียด กระวนกระวาย เพราะเสียงที่รบกวนเป็นอุปสรรคต่อการสื่อความหมายระหว่างผู้สอนและผู้เรียน การแปลงเสียงเพื่อแข่งกับเสียงรบกวนต่าง ๆ อาจทำให้เหนื่อยกว่าปกตินอกจากนี้ยังรบกวนสมาธิในการเรียนการสอนอีกด้วย

จะเห็นได้ว่า ห้องเรียนนั้น จัดได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนการสอนเป็นอย่างยิ่งและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน เพราะว่าห้องเรียนเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกที่ส่งเสริมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้นห้องเรียนควรจะต้องมีความเอื้อต่อการเรียนการสอน คือต้องมีลักษณะแวดล้อมที่ดี

ห้องสมุด ห้องสมุดจัดเป็นแหล่งวิทยาการที่จะช่วยในการส่งเสริมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และเป็นศูนย์กลางแห่งการศึกษาค้นคว้า แลกเปลี่ยนความคิด ความรู้ ห้องสมุดเป็นแหล่งให้การศึกษาเพิ่มพูนความรู้ ทั้งผู้สอนและผู้เรียน เป็นสถานที่ซึ่งผู้เรียนจะใช้เวลาหลังจากการศึกษาในห้องเรียน และการสัมมนา กลุ่มเข้าไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมหรือเป็นที่ซึ่ง ผู้เรียน และผู้สอน จะได้เปลี่ยนบรรยากาศความตึงเครียดทางวิชาการในสาขาของตน ดังนั้น ห้องสมุดจึงเป็นหัวใจของการศึกษา โดยห้องสมุดมีบทบาทในการสนองตอบความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษา

^{๑๗} วิจิตร วรุตบางกูร, การวางแผนผังและพัฒนาสถานศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๒๔), หน้า ๑๕๑.

สุพัฒน์ ส่องแสงจันทร์ ได้กล่าวว่า^{๑๘}

๑ ห้องสมุด คือ สถานที่ฝึกนักปราชญ์ หรือนักวิชาการ เพราะห้องสมุดมีทรัพยากร กว้างขวางและสมบูรณ์ ย่อมเป็นมหาวิทยาลัยสำหรับบุคคลและวิชาไปในตัว

๒ ห้องสมุด เป็นที่เรียนซ่อมเสริม คือไม่มีอาจารย์คนใดที่มีเวลาพอในการติดตามสอน ผู้เรียนที่ล้าหลังแต่ละคนได้ตลอด อุปกรณ์เทปบันทึกภาพอื่น ๆ ในห้องสมุดจะคอยช่วยบุคคล เหล่านี้ให้สามารถเรียนทันคนอื่น

๓ ห้องสมุด เป็นที่แก้ปัญหาบทเรียน เพราะห้องสมุดเป็นที่รวมตำรา บทความต่าง ๆ สื่อ ต่าง ๆ ในโลกอย่างกว้างขวาง

๔ ห้องสมุด เป็นที่ฝึกทักษะนักวิชาการ เพราะห้องสมุดนับว่าเป็นแหล่งรวมวิทยาการต่าง ๆ ในโลกอย่างกว้างขวาง

จากความหมายดังกล่าวทำให้ห้องสมุด มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมด้านการเรียนการสอนของผู้เรียนอย่างแท้จริง เนื่องจากห้องสมุดอยู่ในฐานะเป็นแหล่งความรู้ ที่จะช่วยสนับสนุนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

โสตทัศนูปกรณ์ หมายถึง อุปกรณ์การสอนต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเป็นวัสดุ เครื่องมือเครื่องใช้ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้สอนสามารถนำมาใช้ประกอบการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้ได้ดีที่สุด ดังนั้น โสตทัศนูปกรณ์จึงเป็นสิ่งแวดล้อมทางการเรียนการสอนประเภทหนึ่ง ที่ช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

๒.๒.๔ ปัจจัยสำคัญของการจัดการศึกษา

การสอนเป็นหน้าที่ของครู ถึงแม้ว่าสังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงและมีความเจริญก้าวหน้า ทางเทคโนโลยีอย่างมากมายเพียงใดก็ตาม แต่ความสำคัญและความจำเป็นของครูยังคงมีอยู่ตลอด เนื่องจากครูคือผู้ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาโดยรอบด้าน ดังนั้นภารกิจของครูคือการสอน โดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุดในการที่จะให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ดังพระราโชวาทของสมเด็จพระบรม โอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร แก่ผู้สำเร็จการศึกษาจาก วิทยาลัยครู ณ อาคารใหม่ส่วนอัมพร เมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๓ ใจความบางตอนว่า “หน้าที่ของครูนั้นเป็นหน้าที่ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นการปลูกฝังความรู้ความคิดและ จิตใจให้เยาวชน เพื่อที่จะให้เติบโตเป็นพลเมืองดีและมีประสิทธิภาพของประเทศชาติในกาล ข้างหน้า ผู้เป็นครูจึงจัดได้ว่า เป็นผู้มียุทธศาสตร์ที่สำคัญในการสร้างสรรค์บันดาล อนาคตของชาติ

^{๑๘} สุพัฒน์ ส่องแสงจันทร์, บทบาทของคณาจารย์ต่อการพัฒนาทรัพยากรห้องสมุด, วารสารสภา คณาจารย์, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๗), หน้า ๓๔ – ๓๖.

บ้านเมือง”^{๑๙} ครูจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพการศึกษา ซึ่งการจัดการเรียนการสอน ครูจะต้องคำนึงถึงความต้องการ และ แรงจูงใจ ที่จะทำให้ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ คือ ได้รู้จักคิด วิเคราะห์ มีส่วนร่วม และรู้จักแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นครูจึงเป็นองค์ประกอบหลักที่จะต้องมียึดมั่นความรู้ ความสามารถ และเข้าใจในระบบการเรียนการสอนเป็นอย่างดี

ดังนั้นบทบาทของครูในการเรียนการสอนทุกครั้ง คือ การวางแผนการจัดกิจกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนด ครูจะต้องวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อให้ได้สาระสำคัญและเนื้อหาข้อความรู้ อันจะนำไปสู่การออกแบบกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยบทบาทในส่วนนี้ครูจะทำหน้าที่คล้ายผู้จัดการที่กำหนดบทบาทในการเรียนรู้ และความรับผิดชอบผู้เรียน ให้เขาได้ทำกิจกรรมตามความต้องการ ความสามารถและความสนใจของแต่ละคน เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของการเรียนรู้ที่กำหนด การเตรียมสื่อ วัสดุอุปกรณ์ เพื่อออกแบบหรือกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนครูจะต้องพิจารณาและกำหนดว่า จะใช้สื่อ วัสดุอุปกรณ์ เอกสาร หนังสือ หรือข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ รวมถึงห้องเรียนหรือสถานที่ใดบ้างในการจัดกิจกรรม เพื่อให้การเรียนรู้ดังกล่าวบรรลุผลแล้วจัดเตรียมให้พร้อม บทบาทของครูตรงนี้จึงเป็นผู้อำนวยความสะดวกเพื่อให้การเรียนรู้บรรลุผล การเตรียมการวัดและการประเมินผล บทบาทในด้านการเตรียมการอีกประการด้วย บทบาทด้านการดำเนินการสอน เป็นบทบาทขณะผู้เรียนดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วยการเป็นผู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษา (Helper and Advisor) คอยให้คำตอบเมื่อผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือ เช่น ให้ข้อมูลหรือความรู้ในเวลาเรียน เพื่อให้การเรียนรู้นั้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น เป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง (Supporter and Encourager) ช่วยสนับสนุนหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจเข้าร่วมกิจกรรมหรือลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง รวมทั้งให้การเสริมแรงตามความเหมาะสม การเป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรม (Active Participant) โดยมีส่วนร่วมขณะผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรม ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการและผลการเรียนรู้ของผู้เรียนและอาจให้ข้อมูลเนื้อหา ความรู้เพิ่มเติมแก่ผู้เรียนตามความเหมาะสม การเป็นผู้ติดตามตรวจสอบ ตรวจสอบผลการทำงานตามกิจกรรมของผู้เรียน เพื่อให้ถูกต้องชัดเจนและสมบูรณ์ สังเกตและบันทึกพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนรวมทั้งประเด็นสำคัญ ๆ ที่มีผลต่อการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นขณะดำเนินกิจกรรม การเป็นผู้ให้ข้อมูลป้อนกลับ ให้ข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้เรียนเกี่ยวกับพฤติกรรมและกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน และให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้เรียนตามความเหมาะสม การเป็นผู้สร้าง

^{๑๙} อินดา ศิริวรรณ ,(ผศ.,ดร.), **ความเป็นครู**, เอกสารประกอบการเรียนการสอน, ภาควิชาบริหาร การศึกษาและกิจการคณะสงฆ์, คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑, หน้า ๙๙.

เสริมบรรยากาศที่อบอุ่นเป็นมิตร โดยการสนับสนุนเสริมแรงและกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมทำงานกับกลุ่ม แสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผย ยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน อภิปรายแสดงความคิดเห็นด้วยท่วงทีนุ่มนวล ให้เกียรติและเป็นมิตร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เป้าหมายของกลุ่มบรรลุความสำเร็จ

ยนต์ ชุ่มจิต ได้อธิบายความหมายของคำว่า “TEACHERS” แต่ละตัวว่า^{๒๐}

“T” ให้แทนคำว่า Teaching “การสอน” ซึ่งอธิบายถึงการอบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้ความสามารถในวิชาการทั้งหลายทั้งปวง ซึ่งถือว่าเป็นงานหลักของครูทุกคนทุกระดับชั้นที่สอนตามระเบียบคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณและวินัยตามระเบียบประเพณีของครู พ.ศ. ๒๕๒๖ ข้อ ๓ กำหนดไว้ว่า “ครูต้องตั้งใจสั่งสอนศิษย์และปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เกิดผลดีด้วยเอาใจใส่อุทิศเวลาของตนให้แก่ศิษย์จะละทิ้งหรือทอดทิ้งหน้าที่การงานมิได้” และในข้อ ๖ ได้กำหนดไว้ว่า “ครูต้องถ่ายทอดวิชาความรู้โดยไม่ปิดป้องและปิดบังอำพรางไม่นำหรือยอมให้นำผลงานทางวิชาการของตนเองไปใช้ในทางที่ทุจริต หรือเป็นภัยต่อมนุษยชาติ” จากข้อกำหนดดังกล่าว จะเห็นว่าหน้าที่ของครูที่สำคัญคือการอบรมสั่งสอนศิษย์ การถ่ายทอดวิชาความรู้ให้แก่ศิษย์ และที่สำคัญคือจะละทิ้งหรือทอดทิ้งไม่ได้ เพราะถ้าหากครูละทิ้งการสอนก็คือครูละทิ้งหน้าที่ของครูซึ่งการกระทำเช่นนั้นจะมีผลต่อการเจริญเติบโตทางความคิดและสติปัญญาของศิษย์เป็นอย่างมากกล่าวคือ ศิษย์ของครูจะไม่ได้รับการพัฒนา ความคิด ความรู้ และสติปัญญา หรือได้รับบ้างแต่ก็ไม่เจริญเติบโตเท่าที่ควร ดังนั้นครูทุกคนควรตระหนักในการสอนเป็นอันดับแรก โดยถือว่าหัวใจของความเป็นครูคือการอบรมสั่งสอนศิษย์ให้เป็นคนดีมีความรู้ในวิชาการทั้งปวง ซึ่งการที่ครูจะปฏิบัติหน้าที่ในการสอนของครูได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์นั้น ซึ่งสำคัญที่ครูต้องเพิ่มสมรรถภาพในการสอนแก่ตนเอง

“E” หมายถึง Ethics คือ “จริยธรรม” หมายถึง หน้าที่ในการอบรมจริยธรรมให้แก่นักเรียนซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่หลักอีกประการหนึ่งนอกจากการสั่งสอนในด้านวิชาการความรู้ นอกจากนี้ครูทุกคนจะต้องประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นผู้มีจริยธรรมอันเหมาะสมอีกด้วย เพราะพฤติกรรมอันเหมาะสมที่ครูได้แสดงออกจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการปลูกฝังศรัทธาให้ศิษย์ได้ปฏิบัติตาม

“A” หมายถึง Academic คือ “วิชาการ” หมายถึงครูต้องมีความรับผิดชอบในวิชาการอยู่เสมอ กล่าวคือครูต้องเป็นนักวิชาการอยู่ตลอดเวลา เพราะอาชีพของครูต้องใช้ความรู้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ ดังนั้นครูทุกคนต้องศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เป็นประจำ หากไม่

^{๒๐} ยนต์ ชุ่มจิต, *ความเป็นครู*, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๔๙ – ๕๕.

กระทำเช่นนั้นจะทำให้ความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมานั้นล้าสมัย ไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางวิชาการใหม่ ๆ ซึ่งมีอยู่มากมายในปัจจุบัน

“C” หมายถึง Cultural Heritage คือ “การสืบทอดวัฒนธรรม” หมายถึง ครูต้องมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งให้ตกทอดไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง หรือรุ่นต่อ ๆ ไป ซึ่งมีวิธีการที่ครูจะกระทำได้ ๒ แนวด้วยกันคือ

๑ การปฏิบัติตามวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามอย่างถูกต้องเป็นประจำ กล่าวคือ ครูทุกคนจะต้องศึกษาให้เข้าใจในขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมอันดีงามของชาติอย่างถ่องแท้เสียก่อน ต่อจากนั้นจึงปฏิบัติตามให้ถูกต้องและเหมาะสม เพื่อให้ศิษย์และประชาชนทั่วไปยึดถือเป็นแบบอย่าง เช่น

- ๑.๑ การแต่งกายให้เหมาะสมตามโอกาสต่าง ๆ
- ๑.๒ การแสดงความเคารพและกิริยามารยาทแบบไทย ๆ
- ๑.๓ การจัดการมงคลสมรส

๒ การอบรมสั่งสอนนักเรียนให้เข้าใจในวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของไทยอย่างถูกต้อง และในขณะเดียวกันก็ต้องกระตุ้นส่งเสริมให้นักเรียนได้ประพฤติปฏิบัติตามให้ถูกต้องตามแบบฉบับอันดีงาม ที่บรรพบุรุษได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

“H” หมายถึง Human Relationship คือ “มนุษย์สัมพันธ์” หมายถึง การมีมนุษยสัมพันธ์อันดีของครูต่อบุคคลทั่ว ๆ ไป เพราะการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี จะช่วยให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ของครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีของครูยังช่วยให้สถาบันการศึกษาที่ครูปฏิบัติงานอยู่มีความเจริญก้าวหน้า อย่างรวดเร็วอีกด้วย ดังนั้นครูทุกคนจึงควรถือเป็นหน้าที่ และความรับผิดชอบอีกประการหนึ่งที่ต้องคอยผูกมิตรไมตรีอันดีระหว่างบุคคลต่าง ๆ ที่ครูมีส่วนเกี่ยวข้องด้วย มนุษย์สัมพันธ์ระหว่างครูกับบุคคลต่าง ๆ อาจจำแนกได้ดังนี้

ครูกับนักเรียน

ครูกับนักเรียนนับว่าเป็นบุคคลที่มีความใกล้ชิดกันมากที่สุด จนกระทั่งในอดีตยกย่องให้ครูเป็นบิดาคนที่สองของศิษย์ ผู้ปกครองเมื่อส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียนก็ฝากความหวังไว้กับครู กล่าวคือ มอบภาระต่าง ๆ ในการอบรมดูแล ลูกหลานของตนให้แก่ครู ดังนั้น ครูจึงควรปฏิบัติหน้าที่ของครูให้สมบูรณ์ที่สุด และควรสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีระหว่างครูและศิษย์ให้แน่นแฟ้นให้ศิษย์มีความรู้สึกฝักใฝ่ใจตลอดไป วิธีการที่ครูควรทำต่อศิษย์ เช่น

๑. สอนศิษย์ให้เกิดความสามารถในการเรียนรู้ในวิชาการต่าง ๆ ให้มากที่สุด

๒. สอนให้ผู้เรียนหรือศิษย์ของตนมีความสุขเพลิดเพลินกับการเล่าเรียน ไม่เกิดความเบื่อหน่ายอยากจะเรียนอยู่เสมอ

๓. อบรมดูแลความประพฤติของศิษย์ให้อยู่ในระเบียบวินัย หรือกรอบของคุณธรรม ไม่ปล่อยให้ศิษย์ประพฤติชั่วด้วยประการทั้งปวง

๔. ดูแลความทุกข์ สุขอยู่เสมอ

๕. เป็นที่ปรึกษาหารือ ช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้แก่ศิษย์

ครูกับครู

ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับครูนับว่ามีความสำคัญมากที่สุดต่อการพัฒนาวิชาชีพครู เพราะครูกับครูที่ทำงานสอนอยู่สถานศึกษาเดียวกันเปรียบเสมือนบุคคลที่เป็นสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน หากสมาชิกในครอบครัวเดียวกันมีความสามัคคีเป็นอันดี นอกจากจะทำให้การสั่งสอนนักเรียนเป็นไปอย่างมีคุณภาพแล้ว ยังช่วยให้การปฏิบัติงานในด้านต่าง ๆ นอกเหนือจากการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพด้วย วิธีที่ครูควรปฏิบัติต่อครู เพื่อสร้างมนุษยสัมพันธ์ต่อกัน เช่น

๑. ร่วมมือกันในการอบรมสั่งสอนศิษย์ให้เป็นพลเมืองดีของชาติอย่างสม่ำเสมอ

๒. ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในทางด้านวิชาการ เช่น การแนะนำการสอน, แนะนำเอกสาร หรือแหล่งวิทยาการต่าง ๆ

๓. ช่วยเหลืองานส่วนตัวซึ่งกันและกันเท่าที่โอกาสจะอำนวย

๔. ทำหน้าที่แทนกันเมื่อคราวจำเป็น

๕. ให้กำลังใจในการทำงานซึ่งกันและกัน ซึ่งอาจจะแสดงออกในรูปของวาจาหรือการกระทำก็ได้

๖. กระทำตนให้เป็นผู้มีใจความอ่อนน้อมต่อกันเสมอไม่แสดงตนเหนือกว่าคนอื่น

ครูกับผู้ปกครอง

ผู้ปกครองนักเรียนเป็นบุคคลอีกกลุ่มที่นับว่ามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาเล่าเรียนของศิษย์และความก้าวหน้าของสถานศึกษา โรงเรียนใดที่สามารถทำให้กลุ่มผู้ปกครองนักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียนเป็นประจำ โรงเรียนนั้นจะสามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว ทั้งด้านคุณภาพการเรียนของนักเรียนและการพัฒนาสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสังคมรอบ ๆ โรงเรียน วิธีการสร้างมนุษยสัมพันธ์กับผู้ปกครองนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น

๑. แจ้งผลการเรียนหรือความเจริญก้าวหน้าของศิษย์ ให้ผู้ปกครองนักเรียนทราบเป็นระยะ

๒. ติดต่อผู้ปกครองเพื่อช่วยแก้ปัญหาของศิษย์ในกรณีที่ศิษย์มีปัญหาทางการเรียนและความประพฤติ หรืออื่น ๆ

๓. หาเวลาเยี่ยมเยียนผู้ปกครองเมื่อมีโอกาสนั้นเหมาะสม เช่น เมื่อได้ข่าวการเจ็บป่วย หรือสมาชิกในครอบครัวถึงแก่กรรม เป็นต้น

๔. เชิญผู้ปกครองร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เช่น การแข่งขันกีฬาประจำปี งาน แลกเปลี่ยนวิทยุบัตร หรืองานชุมนุมศิษย์เก่า เป็นต้น

๕. เมื่อได้รับเชิญไปร่วมงานของผู้ปกครอง เช่น งานอุปสมบท เป็นต้น ต้องพยายามหา เวลาไปให้ได้

๖. ควรร่วมมือกันทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความรู้และอาชีพให้ผู้ปกครองและประชาชนใน ท้องถิ่นบ้าง

๗. เมื่อชุมชนได้ร่วมมือกันจัดงานต่าง ๆ เช่น งานประจำปีของวัด หรือ งานเทศกาลต่าง ๆ ครูควรให้ความร่วมมืออย่างสม่ำเสมอ

๘. ครูควรแจ้งข่าวสารต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ปกครอง โดยให้ผู้ปกครองได้ทราบเป็น ระยะ ๆ ซึ่งอาจจะส่งข่าวสารทางโรงเรียน หรือการติดประกาศ

“E” หมายถึง Evaluation หมายถึง “การประเมินผล” การเรียนการสอนนักเรียนซึ่งถือ ว่าเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งของครูเพราะการประเมินผลการเรียน การสอนเป็นการวัดความเจริญก้าวหน้าของศิษย์ในด้านต่าง ๆ หากครูสอนแล้วไม่มีการประเมินผล หรือวัดผลครูก็จะไม่ทราบได้ว่าศิษย์มีความเจริญก้าวหน้าในด้านใดมากน้อยเพียงใดดังนั้น ครูจึง ควรระลึกอยู่เสมอว่า ณ ที่ใดมีการสอน ที่นั่นจะต้องมีการสอบ สำหรับการประเมินผลการเรียน การสอนของนักเรียนนั้น อาจใช้วิธีต่าง ๆ ได้หลายวิธี เช่น

๑. การสังเกต คือการสังเกตพฤติกรรมการทำงาน การร่วมกิจกรรมกลุ่มหรือความตั้งใจ ในการศึกษา เป็นต้น

๒ การสัมภาษณ์ คือ การซักถามเพื่อต้องการทราบความเจริญก้าวหน้าทางการเรียน ของนักเรียน ซึ่งอาจจะเป็นการสัมภาษณ์ในเนื้อหาวิชาการที่เรียน วิธีการเรียน

๓. การทดสอบ คือการทดสอบความรู้ในวิชาการที่เรียน อาจจะเป็นการทดสอบได้ทั้ง ทางภาคทฤษฎี หรือภาคปฏิบัติก็ได้ และจะให้ได้ผลควรมีการทดสอบทั้ง ๒ ประเภทในทุก ๆ สาขาวิชา

๔. การจัดอันดับคุณภาพ คือ การนำเอาผลงานของนักเรียนแต่ละคนในกลุ่มมา เปรียบเทียบ แล้วประเมินคุณภาพของนักเรียนแต่ละคนว่าควรอยู่ในระดับใด

๕. การใช้แบบสอบถามและแบบสำรวจ คือการสำรวจตรวจสอบคุณภาพการเรียนการ สอน ทั้งครู และนักเรียน

๖. การบันทึกย่อ และระเบียบสละสม เป็นวิธีที่ครูจัดบันทึกพฤติกรรมความเจริญก้าวหน้าของนักเรียนแต่ละคนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

๗. การศึกษาเป็นรายบุคคล คือ เป็นวิธีการที่นิยมใช้กับนักเรียนที่มีปัญหาเป็นรายบุคคล

๘. การใช้วิธีสังคมมิติ เป็นวิธีการที่นิยมใช้เพื่อให้สมาชิกในกลุ่ม ได้ประเมินสมาชิกในกลุ่มเดียวกัน เพื่อตรวจสอบว่าสมาชิกคนใดในกลุ่มได้คะแนนสูงสุด ในด้านใดบ้าง

๙. การให้ปฏิบัติและนำไปใช้ เป็นวิธีการที่ครูต้องการทราบพัฒนาการทางด้านการทักษะหรือการปฏิบัติงานของนักเรียนหลังจากที่ได้แนะนำวิธีการปฏิบัติแล้ว

“R” หมายถึง Research คือ “การวิจัย” หมายถึง ครูต้องเป็นนักแก้ปัญหา เพราะการวิจัยเป็นวิธีการแก้ปัญหาและการศึกษาหาความจริง ความรู้ที่เชื่อถือได้โดยวิธีการวิจัยของครู อาจมีความหมายเพียงแค่ว่าค้นหาสาเหตุต่าง ๆ ที่นักเรียนมีปัญหาไปจนถึงการวิจัยอย่างมีระบบในขั้นสูงก็ได้ สาเหตุที่ครูต้องรับผิดชอบในด้านนี้ก็เพราะในทุกวิชาต้องพบกับปัญหาต่าง ๆ อยู่เสมอเช่น ปัญหาเด็กไม่ทำการบ้าน เด็กหนีโรงเรียน เป็นต้น ซึ่งพฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ถ้าครูสามารถแก้ไขปัญหาก็จะทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น

การที่ครูจะแก้ไขปัญหการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครูจะต้องทราบถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหานั้น โดยอาศัยการวิจัยเข้ามาช่วย ด้วยเหตุนี้ หน้าที่ครูในด้านการค้นคว้าวิจัยจึงเป็นงานที่ครูจะหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ครูจึงควรศึกษากระบวนการวิจัยให้มีความรู้ ความเข้าใจด้วย และขั้นตอนในการวิจัยที่สำคัญคือ

๑ การตั้งปัญหา

๒ การตั้งสมมติฐานเพื่อแก้ปัญหา

๓ การรวบรวมข้อมูล

๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

๕ สรุปผล

“S” หมายถึง Service คือ “การให้บริการ” หมายถึงครูจะต้องให้บริการแก่สังคมหรือบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม โดย

๑ บริการให้ความรู้ทั่วไป แก่นักเรียน ผู้ปกครอง ประชาชนในท้องถิ่น

๒ บริการให้ความรู้และสุขภาพอนามัย โดยเป็นผู้ให้ความรู้หรือเป็นผู้ประสานงานเพื่อดำเนินการให้ความรู้แก่ประชาชน

๓ บริการด้านอาชีพ เช่น ร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อจัดฝึกอบรมอาชีพระยะสั้นให้ประชาชนในท้องถิ่น

๔ บริการให้คำปรึกษาทางด้านการศึกษาหรือการอาชีพ

๕ บริการด้านแรงงาน

๖ บริการด้านอาคารสถานที่แก่ผู้ปกครองนักเรียนที่มาขอใช้อาคารสถานที่ในโรงเรียนด้วยความเต็มใจ

๒.๓.๔ ความเป็นมาของหลักสูตรธรรมศึกษา

สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง ได้อธิบายถึงประวัติความเป็นมาของหลักสูตรธรรมศึกษาไว้ว่า^{๒๑} การศึกษาพระปริยัติธรรม หรือที่เรียกกันว่า “นักธรรม” ได้เกิดขึ้นตามพระดำริของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นการศึกษาพระธรรมวินัยในภาษาไทย เพื่อให้พระภิกษุและสามเณรผู้เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนา สามารถศึกษาพระธรรมวินัยได้สะดวกและทั่วถึง อันจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่สัมมาปฏิบัติตลอดจนเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป การศึกษาพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยแต่โบราณมา นิยมศึกษาเป็นภาษาบาลีที่เรียกว่า “การศึกษาพระปริยัติธรรม” ซึ่งเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ยากสำหรับพระภิกษุและสามเณรทั่วไป จึงปรากฏว่าพระภิกษุสามเณรที่มีความรู้ในพระธรรมวินัยอย่างทั่วถึงมีจำนวนน้อยเป็นเหตุให้สังฆมณฑลขาดแคลนภิกษุผู้มีความรู้ความสามารถที่จะช่วยกิจการพระศาสนาทั้งในด้านการศึกษา การปกครองและการแนะนำสั่งสอนประชาชน ดังนั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงได้ทรงพระดำริวิธีการเล่าเรียนพระธรรมวินัยเป็นภาษาไทยขึ้นสำหรับสอนพระภิกษุและสามเณรภายในวัดบวรนิเวศวิหารเป็นครั้งแรก นับแต่ทรงรับหน้าที่ปกครองวัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อพ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นต้นมา โดยทรงกำหนดหลักสูตรการสอนให้ภิกษุสามเณรได้เรียนรู้พระพุทธศาสนา ทั้งด้านหลักธรรม พุทธประวัติ และพระวินัย ตลอดถึงหัตถ์แต่งแก่กระทุ้ธรรม เมื่อทรงเห็นว่าการเรียนการสอนพระธรรมวินัยเป็นภาษาไทย ดังนี้ได้ผลทำให้พระภิกษุและสามเณรมีความรู้กว้างขวางขึ้น เพราะเรียนรู้ได้ไม่ยาก จึงทรงดำริที่จะขยายแนวทางนี้ไปยังพระภิกษุและสามเณรทั่วไปด้วยประกอบกับในพ.ศ. ๒๔๔๘ ประเทศไทยเริ่มมีพระราชบัญญัติเกณฑ์ทหาร ซึ่งพระภิกษุทั้งหมดจะได้การยกเว้น ส่วนสามเณรจะยกเว้นให้เฉพาะสามเณรผู้รู้ธรรมทางราชการได้ ขอให้คณะสงฆ์ช่วยกำหนดเกณฑ์ของสามเณรผู้รู้ธรรม โดยสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส จึงทรงกำหนด “หลักสูตรองค์สามเณรผู้รู้ธรรม” ขึ้น ซึ่งต่อมาได้ทรงปรับปรุงหลักสูตรองค์สามเณรผู้รู้ธรรมนั้นเป็น “องค์นักธรรม” สำหรับภิกษุและสามเณรชั้นนวกะ(คือผู้บวชใหม่) ทั่วไปได้รับพระบรมราชานุมัติ เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ และโปรดให้จัดการสอบในส่วนกลางขึ้นเป็นครั้งแรกในเดือนตุลาคมในปีเดียวกัน โดยใช้วัดบวรนิเวศวิหาร, วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์,

^{๒๑} สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, *เรื่องสอบธรรมของสนามหลวงแผนกธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง, ๒๕๕๐), หน้า ๒๖๙ – ๒๗๒.

และวัดเบญจมบพิตร เป็นสถานที่สอบ การสอบในครั้งนั้นมี ๓ วิชาคือ ธรรมวิภาคในนวโกวาท, แต่งความแก้กระทู้ธรรม, และแปลภาษามคธเฉพาะท้องถิ่นทานในอรรถกถาธรรมบท

ในปีพ.ศ. ๒๔๕๔ ทรงปรับปรุงหลักสูตรรณรงค์นักรธรรมให้เหมาะสมสำหรับพระภิกษุและสามเณรทั่วไป จะเรียนรู้ได้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยแบ่งหลักสูตรออกเป็น ๒ อย่าง คือ อย่างสามัญ เรียนวิชาธรรมวิภาค พุทธประวัติ และเรียงความแก้กระทู้ธรรม และอย่างวิสามัญ คือเพิ่มแปลอรรถกถาธรรมบท มีแก้อรรถบาลีไวยากรณ์ และสัมพันธ์ และวินัยบัญญัติ ที่ต้องสอบทั้งผู้ที่เรียนอย่างสามัญและวิสามัญ

ในปีพ.ศ. ๒๔๕๖ ทรงปรับปรุงหลักสูตรรณรงค์นักรธรรมอีกครั้งหนึ่ง โดยเพิ่มหลักสูตรหมวดคติปฏิบัติเข้าในส่วนของธรรมวิภาคด้วย เพื่อให้เป็นประโยชน์ในการครองชีวิตของฆราวาส หากพระภิกษุและสามเณรรูปนั้น ๆ มีความจำเป็นต้องลาสิกขาออกไปด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง เรียกว่า “นักรธรรมชั้นตรี” ซึ่งการศึกษาพระธรรมวินัยแบบใหม่นี้ ได้รับความนิยมจากหมู่พระภิกษุและสามเณรเป็นอย่างมากและแพร่หลายไปอย่างรวดเร็ว เพียงแค่ระยะเวลา ๒ ปีแรกก็มีพระภิกษุและสามเณรสมัครเข้าสอบสนามหลวงเกือบพันรูป เมื่อทรงเห็นว่าการศึกษานักรธรรมอำนวยความสะดวกประโยชน์แก่พระศาสนาและพระภิกษุและสามเณรทั่วไป

ในเวลาต่อมาจึงทรงพระดำริขยายการศึกษานักรธรรมให้ทั่วถึงแก่ภิกษุทุกระดับ คือทรงตั้งหลักสูตรนักรธรรมชั้นโท สำหรับภิกษุชั้นมัชฌิมะ คือ ผู้มีพรรษากาลเกินกว่า ๕ แต่ไม่ถึง ๑๐ และหลักสูตรนักรธรรมชั้นเอก สำหรับภิกษุชั้นเถระ คือ ผู้มีพรรษากาล ๑๐ ขึ้นไป ดังที่เป็นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของคณะสงฆ์สืบมาจนถึงทุกวันนี้

ต่อมา พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหลวงชินวราลงกรณ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม ทรงพิจารณาเห็นว่า การศึกษานักรธรรมมิได้เป็นประโยชน์ต่อพระภิกษุและสามเณรเท่านั้น แม้ผู้ที่ยังครองฆราวาสวิสัยก็จะได้ประโยชน์จากการศึกษานักรธรรมด้วย โดยเฉพาะสำหรับเหล่าข้าราชการครู จึงทรงตั้งหลักสูตรนักรธรรมสำหรับฆราวาสขึ้นที่เรียกว่า “ธรรมศึกษา” โดยมีครบทั้ง ๓ ชั้น คือ ชั้นตรี, ชั้นโท, และชั้นเอก ซึ่งมีเนื้อหาเช่นเดียวกับหลักสูตรนักรธรรมของพระภิกษุและสามเณร เว้นแต่วินัยบัญญัติที่ทรงกำหนดให้เป็นเบญจศีล-เบญจธรรมในชั้นตรี และในชั้นโท ให้เป็นอุโบสถศีลแทน โดยเปิดสอบธรรมศึกษาชั้นตรีครั้งแรกเมื่อพ.ศ. ๒๔๗๒ และเมื่อเห็นว่าฆราวาสสนใจศึกษาและสมัครสอบธรรมศึกษาตรีกันเป็นจำนวนมากในปีพ.ศ. ๒๔๗๓ ทางคณะสงฆ์จึงได้จัดตั้งหลักสูตรธรรมศึกษาโทขึ้น เพื่อเป็นการขยายการศึกษานักรธรรมสำหรับฆราวาสให้กว้างขวางและแพร่หลายยิ่งขึ้น ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ คณะสงฆ์ได้จัดตั้งหลักสูตรธรรมศึกษาเอกขึ้น จึงทำให้มีการเปิดสอบครบทุกชั้น มีฆราวาสทั้งหญิงและชายสมัครเข้าสอบเป็นจำนวนมาก นับเป็นการส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติความเป็นมาของหลักสูตร สรุปได้ว่า หลักสูตรธรรมศึกษามีพัฒนาการมาจากหลักสูตรนักธรรมสำหรับพระสงฆ์และสามเณร เมื่อทางคณะสงฆ์เห็นประโยชน์ของการศึกษาในทางพระพุทธศาสนาของฆราวาสผู้สนใจใฝ่ศึกษา เพื่อจะเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตตามหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จึงได้กำหนดหลักสูตรธรรมศึกษาขึ้น

๒.๓.๕ หลักสูตรธรรมศึกษาที่ประกาศใช้ในปัจจุบัน^{๒๒}

๑. ธรรมศึกษาขั้นตรี

๑.๑ วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

หลักสูตร ใช้หนังสือพุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๑ ขั้นนี้ กำหนดขอบข่ายการออกข้อสอบไว้ ๕ หมวด คือ หมวดทานวรรค, ปาปวรรค, ปุญญวรรค, สติวรรค, และศีลวรรคให้นักเรียนแต่งอธิบายให้สมเหตุสมผล โดยอ้างสุภาษิตอื่นมาประกอบด้วย ๑ สุภาษิตบอกชื่อคัมภีร์ที่มาแห่งสุภาษิตนั้นด้วย สุภาษิตที่อ้างมานั้นต้องเรียงเชื่อมความให้ติดต่อสมเรื่องกับกระทู้ตั้ง ขั้นนี้กำหนดให้เขียนลงในใบตอบ ตั้งแต่ ๒ หน้า (เว้นบรรทัด) ขึ้นไป

๑.๒ วิชาธรรม

หลักสูตร ใช้หนังสือนวโกวาท แผนกธรรมวิภาคและคิปปิปฏิบัติ ขั้นนี้ กำหนดให้เรียนตามหมวดธรรม ดังนี้ ธรรมวิภาค ประกอบด้วย

๑ ทุกกะ หมวด ๒ ได้แก่ ธรรมมีอุปการะมาก ๒, ธรรมเป็นโลกบาล ๒, ธรรมอันทำให้งาม ๒, และบุคคลหาได้ยาก ๒

๒ ติกะ หมวด ๓ ได้แก่ รตนะ ๓, คุณของรตนะ ๓, โอวาทของพระพุทธเจ้า ๓, พุจจิต ๓, สุขจิต ๓, อกุศลมูล ๓, สัมปยุตตปิฎก ๓, และบุญกิริยาวัตถุ ๓

๓ จตุกกะ หมวด ๔ ได้แก่ วุฑฒิ ๔, จักร ๔, อคติ ๔, ปธาน ๔, อธิษฐานธรรม ๔, อิทธิบาท ๔, ควรทำความไม่ประมาทในที่ ๔ สถาน, พรหมวิหาร ๔, และอริยสัจ ๔

๔ ปัญจกะ หมวด ๕ ได้แก่ อนันตริยกรรม ๕, อกิณพัจจเวกขณ ๕, ธัมมัสสวนานิสงส์ ๕, พละ ๕, และขันธ ๕

๕ ฉกักะ หมวด ๖ ได้แก่ คารวะ ๖ และสาราณียธรรม ๖

๖ สัตตกะ หมวด ๗ ได้แก่ อริยทรัพย์ ๗ และสัมปยุตธรรม ๗

๗ อฏฐกะ หมวด ๘ ได้แก่ โลกธรรม ๘

๘ ทสกะ หมวด ๑๐ ได้แก่ บุญกิริยาวัตถุ ๑๐

^{๒๒} กรมการศาสนา, ธรรมศึกษาขั้นตรีฉบับปรับปรุงใหม่ที่ประกาศใช้ในปัจจุบัน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๐), หน้า ๔.

คิหิปฏิบัติ ประกอบด้วย

๑ จตุกะ หมวด ๔ ได้แก่ ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ๔, สัมปรายิกัตถประโยชน์ ๔, มิตตปฏิรูป ๔, มิตรแท้ ๔, และธรรมของฆราวาส ๔

๒ ปัญจกะ หมวด ๕ ได้แก่ มิจฉาวณิชา ๕, สมบัติของอุบาสก ๕

๓ นั๊กกะ หมวด ๖ ได้แก่ ทิศ ๖, และอบายมุข ๖

๑.๓ วิชาพุทธ

หลักสูตร ใช้หนังสือพุทธประวัติ เล่ม ๑ – ๓ ปฐมสมโพธิกถา พระนิพนธ์ สมเด็จพระสังฆราช (ปุสฺสเทว) และศาสนพิธี เล่ม ๑ ขององค์การศึกษา

๑.๔ วิชาวินัย(เบญจศีล – เบญจธรรม)

หลักสูตรใช้หนังสือเบญจศีล – เบญจธรรม ของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (เจริญ ญาณวรเถร)

๒. ธรรมศึกษาชั้นโท

๒.๑ วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

หลักสูตร ใช้หนังสือพุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๒ ในชั้นนี้ กำหนดขอบข่ายการออกข้อสอบไว้ ๕ หมวด คือ อัตถวรรค, กัมมวรรค, ชันตีวรรค, ปัญญาวรรค, และเสวนาวรรคให้นักเรียนแต่งอธิบายเป็นทำนองเทศนาโวหาร อ้างสุภาษิตอื่นมาประกอบไม่น้อยกว่า ๒ สุภาษิตและบอกชื่อคัมภีร์ที่มาแห่งสุภาษิตนั้นด้วย ห้ามอ้างสุภาษิตซ้ำกัน แต่จะซ้ำคัมภีร์ได้ไม่ห้าม สุภาษิตที่อ้างมานั้นต้องเรียงเชื่อมความให้ติดต่อสมเรื่องกับกระทู้ตั้ง ชั้นนี้ กำหนดให้เขียนลงในใบตอบตั้งแต่ ๓ หน้า (เว้นบรรทัด) ขึ้นไป

๒.๒ วิชาธรรม

หลักสูตร ใช้หนังสือธรรมวิภาค ปริเฉทที่ ๒ ชั้นนี้ กำหนดให้เรียนหมวดธรรมดังนี้

๑ ทุกกะ หมวด ๒ ได้แก่ กัมมมัฏฐาน ๒, กาม ๒, บุชา ๒, ปฏิสันถาร ๒, และสุข ๒ (กายิกสุข และเจตสิกสุข)

๒ ติกกะ หมวด ๓ ได้แก่ อกุศลวิตก ๓, กุศลวิตก ๓, อัคคิ ๓, อธิปเตยยะ ๓, ญาณ ๓ (สัจญาณ), ตัณหา ๓, ปาณิหาริยะ ๓, วัฏฏะ ๓, และสิกขา๓

๓ จตุกกะ หมวด ๔ ได้แก่ อปัสเสนธรรม ๔, อัปปมัญญา ๔, พระอริยบุคคล ๔, โอชะ ๔, กิจในอริยสัจ ๔, บริษัท ๔, บุคคล ๔, มรรค ๔, และผล ๔

๔ ปัญจกะ หมวด ๕ ได้แก่ อนุปพพิกขา ๕, มัจฉริยะ ๕, มาร ๕, และเวทนา ๕

๕ นั๊กกะ หมวด ๖ ได้แก่ จริต ๖, และธรรมคุณ ๖

๖ สัตตกะ หมวด ๗ ได้แก่ วิสุทธิ ๗

๗ อัฐกะ หมวด ๘ ได้แก่ อวิชา ๘

๘ นวกะ หมวด ๙ ได้แก่ พุทธคุณ ๙, และสังฆคุณ ๙

๙ ทสกะ หมวด ๑๐ ได้แก่ บารมี ๑๐

๑๐ ทวาทสกะ หมวด ๑๒ ได้แก่ กรรม ๑๒

๒.๓ วิชาพุทธ

หลักสูตร ใช้หนังสืออนุพุทธประวัติและพุทธานุพุทธประวัติ อันกล่าวเฉพาะประวัติพระสาวก สังคตติกา ปฐมสมโพธิ พระนิพนธ์สมเด็จพระสังฆราช (ปุสสเทว) และศาสนพิธีเล่ม ๒ ขององค์การศึกษาขั้นนี้กำหนดให้เรียนประวัติของพระสาวกจำนวน ๔๐ รูป

๒.๔ วิชาวินัย

หลักสูตร ใช้หนังสืออุโบสถศีล ของพระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ ป.ธ.๙) วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม

๓. ธรรมศึกษาชั้นเอก

๓.๑ วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม

หลักสูตร ใช้หนังสือพุทธศาสนสุภาษิต เล่ม ๓ ในชั้นนี้ กำหนดขอบข่ายการออกข้อสอบไว้ ๕ หมวด คือ อัปมาทวรรค, จิตตวรรค, ธรรมวรรค, วิริยวรรค, และสามัคคีวรรคให้นักเรียนแต่งอธิบายเป็นทำนองเทศนาโวหาร อ้างสุภาษิตอื่นมาประกอบไม่น้อยกว่า ๓ สุภาษิตและบอกชื่อคัมภีร์ที่มาแห่งสุภาษิตนั้นด้วย ห้ามอ้างสุภาษิตซ้ำกัน แต่จะซ้ำคัมภีร์ได้ไม่ห้าม สุภาษิตที่อ้างมานั้นต้องเรียงเชื่อมความให้ติดต่อสมเรื่องกับกระทู้ตั้ง ชั้นนี้ กำหนดให้เขียนลงในใบตอบตั้งแต่ ๔ หน้า (เว้นบรรทัด) ขึ้นไป

๓.๒ วิชาธรรม

หลักสูตรธรรมวิจารณ์ ส่วนปรมัตถปฏิบัติ ขั้นนี้ กำหนดให้เรียนหมวดธรรมดังนี้

๑ นิพพิทา ได้แก่ ปฏิปทาแห่งนิพพิทา, สังขาร, อนิจจลักษณะ,

ทุกขลักษณะ, และอนัตตลักษณะ

๒ วิราคะ ได้แก่ ไวพจน์แห่งวิราคะ, วิมุตติ, วิมุตติ ๒, วิมุตติ ๕, วิปัสสนา

ญาณ ๙, วิสุทธิ (อีกบรรยายหนึ่ง), วิสุทธิ ๗,

๓ สันติ และปฏิบัติแห่งสันตินิพพาน ได้แก่ มติแห่งลัทธิภายนอก, มติข้างพระพุทธศาสนา, นิพพานธาตุ ๒, บาลีแสดงปฏิบัติแห่งนิพพาน, บาลีแสดงสุอุปาทิเสสนิพพาน, บาลีแสดงอนุอุปาทิเสสนิพพาน, บาลีแสดงนิพพานทั้ง ๒ บรรยาย, บาลีใช้ปรินิพพาน หมายอนุอุปาทิเสส, บาลีใช้ปรินิพพุต แทนปรินิพพาน, มติปรารภพระพุทธเจ้าหลายพระองค์

๔ ปฏิปทาแห่งนิพพานหัวใจสมถกัมมัฏฐาน ได้แก่ กายคตาสติ, เมตตา, พุธานุสสติ, กสิณ, และจตุธาตววัตถานะ, สมถภาวนา

๕ พระพุทธคุณ ได้แก่ หมวดที่ ๑๐ วิปัสสนากัมมัฏฐาน

๓.๓ วิชาพุทธ

แก้ปัญหาพุทธานุพุทธประวัติ กับข้อธรรมในท้องเรื่องนั้น หลักสูตร ใช้หนังสือพุทธประวัติ เล่ม ๑ – ๓ ปฐมสมโพธิ พระนิพนธ์ สมเด็จพระสังฆราช (ปุสสเทว) พุธานุพุทธประวัติ, อนุพุทธประวัติ, พระปฐมสมโพธิกถา, พระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส

๓.๔ วิชาวินัย

หลักสูตร ใช้หนังสือหลักสูตรกรรมบท ของพระราชรัตนมุนี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริป.ธ. ๙) วัดพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม

จากเอกสารที่เกี่ยวกับหลักสูตรธรรมศึกษา สรุปได้ว่าหลักสูตรธรรมศึกษาแบ่งออกเป็น ๓ ระดับชั้น ได้แก่ ธรรมศึกษาชั้นตรี, ธรรมศึกษาชั้นโท, ธรรมศึกษาชั้นเอก โดยจัดการเรียนการสอนใน ๔ วิชา ได้แก่ วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม, วิชาธรรม, วิชาพุทธ, และวิชาวินัยซึ่งมีขอบข่ายเนื้อหาตามระดับชั้นเรียน

สภาพพื้นที่ในการวิจัย

โรงเรียนวัดสุทธาราม ตั้งอยู่เลขที่ ๔๐๓/๑ ถนนเจริญนคร ๔๖ แขวงบางลำพูล่าง เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร รหัสไปรษณีย์ ๑๐๖๐๐ โทรศัพท์ – โทรสาร ๐๒-๔๓๘-๘๖๙๒ E-mail Wstr_school@hotmail.com website: <http://suttharam.org>

โรงเรียนวัดสุทธาราม เริ่มเปิดการเรียน การสอน เมื่อวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๕ เดิมชื่อว่า โรงเรียนเทศบาล ๓๑ มีเนื้อที่ ๑ ไร่ ๒ งาน ๖๘ ตารางวา ตั้งอยู่บนเนื้อที่ของวัดสุทธาราม เมื่อเริ่มเปิดทำการสอนไม่มีอาคารเรียนต้องอาศัยศาลาวัดเป็นที่เรียน

ในปีพ.ศ. ๒๔๙๘ นางจิบและนางจำเริญ นพวงศ์ ฌอญุทยา พร้อมด้วยนางชอุ่ม เทพวิทย์ เสถียรและผู้มีจิตศรัทธา ได้สร้างเป็นอาคารไม้ทรงมะลิลาตดสองชั้น หลังคามุงกระเบื้อง จำนวน ๒ หลัง สร้างถวายวัดสุทธารามและเจ้าอาวาสวัดสุทธารามได้ยกอาคารเรียนให้เป็นสถานที่เรียนของนักเรียนโรงเรียนวัดสุทธาราม จัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ และนโยบายของกรุงเทพมหานคร โดยจัดการศึกษาเป็น ๒ ระดับคือ ระดับ ปฐมวัย (อนุบาล ๑-อนุบาล ๒) ระดับ ประถมศึกษา (ป.๑-ป.๖)

โรงเรียนวัดสุทธาราม ปัจจุบันมีนักเรียนจำนวน ๘๙๑คน ชาย ๔๘๘ หญิง ๔๐๓คน ชั้นอนุบาล จำนวน ๑๙๙คน ชาย ๑๑๖คน หญิง ๘๓คน ชั้นประถมศึกษาปีที่๑-ชั้นประถมศึกษาปีที่๖ จำนวน ๖๙๒คน ชาย ๓๓๗คน หญิง ๓๕๕คน

ปัจจุบันมี นายจรูญ รอดเจริญ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ครูชาย ๑๑คน หญิง ๓๘รวม ๔๙
วิธีการจัดการศึกษา

ในปีการศึกษา ๒๕๕๘ โรงเรียนวัดสุทธาราม ได้จัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ ซึ่งเป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศ โดยกำหนดจุดหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมาย และกรอบทิศทางการพัฒนาผู้เรียน พร้อมกันนี้ได้ปรับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่๒) พ.ศ.๒๕๔๕ ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้ท้องถิ่นและสถานศึกษามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรโดยยึดหลักความมีเอกภาพด้านนโยบายและหลากหลายในการปฏิบัติ กล่าวคือ เป็นหลักสูตรแกนกลางที่มีโครงสร้างหลักสูตรยืดหยุ่น กำหนดจุดมุ่งหมาย ซึ่งเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในภาพรวม ๑๒ ปี ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน สังคม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ โดยคำนึงถึงความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียน

ดังนั้น โรงเรียนวัดสุทธาราม จึงจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาบุคคลให้เจริญงอกงามทั้งด้านความรู้ ความคิด คุณธรรม ความสามารถ กระบวนการเรียนรู้ และความรับผิดชอบต่อสังคมเพื่อให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์ โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพด้านความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงและแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยแบ่งจัดการศึกษาออกเป็น ๒ ระดับ คือ ระดับปฐมวัย (อนุบาล ๑ / อนุบาล ๒) และระดับชั้นประถมศึกษาปีที่๑ – ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

๒.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยภายในประเทศ

สมยศ นาวิการ ได้ให้ความหมายว่า “เป็นความรุนแรงของความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่ง ความพึงพอใจเป็นได้ทั้งทางบวกและทางลบ เป็นคุณภาพสภาพ หรือ ระดับความพึงพอใจ ซึ่ง

เป็นผลมาจากความสนใจต่าง ๆ และทัศนคติของบุคคลที่มีต่อบุคคล เจตคติต่องานที่ปฏิบัติหรือ ความรู้สึกมีความสุขเมื่อได้รับความสำเร็จตามความมุ่งหมายของความต้องการ”^{๒๓}

กาญจนา อรุณสุขจุ้ย กล่าวว่า “ความพึงพอใจของมนุษย์ เป็นการแสดงออกทาง พฤติกรรมที่เป็นนามธรรมไม่สามารถมองเห็นเป็นรูปร่างได้การที่เราจะทราบว่า บุคคลมีความพึงพอใจหรือไม่ สามารถสังเกตได้โดยการแสดงออกที่ค่อนข้างสลับซับซ้อนและต้องมีสิ่งเร้าที่ตรงต่อ ความต้องการของบุคคลจึงจะทำให้บุคคลเกิดความพึงพอใจ ดังนั้นการสร้างสิ่งเร้าจึงเป็นแรงจูงใจของบุคคลนั้นให้เกิดความพึงพอใจในงานนั้น”^{๒๔}

สมพงษ์ อุดมโชคทรัพย์ ได้ทำการศึกษาความพึงพอใจในการเรียนวิชาอาชีพธุรกิจ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๓ สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการศึกษาพบว่า^{๒๕}

๑ นักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๓ สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความพึงพอใจในวิชาอาชีพธุรกิจด้านหลักสูตร ด้านวิธีการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอนและ ด้านครูผู้สอน โดยรวมและเป็นรายด้านอยู่ในระดับมาก

๒ นักเรียนชายและนักเรียนหญิง มีความพึงพอใจในการเรียนวิชาอาชีพธุรกิจด้านหลักสูตร ด้านวิธีสอน และกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านครูผู้สอน โดยรวมและเป็นรายด้าน อยู่ในระดับมาก

๓ นักเรียนที่มีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง ปานกลาง และต่ำ มีความพึงพอใจในการเรียนวิชาอาชีพด้านหลักสูตร ด้านวิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน และด้านครูผู้สอน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

^{๒๓} สมยศ นาวิการ, อ่างใน , ชุศักดิ์ สีสัน, ความพึงพอใจของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีต่อ คุณลักษณะของครูเกษตรโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดมุกดาหาร, **วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาครุศาสตร์เกษตร, บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๔๓), หน้า ๙.

^{๒๔} กาญจนา อรุณสุขจุ้ย, อ่างใน, นายนิเวศน์ ขายสวัสดิ์, “ความพึงพอใจของผู้บริหารสถานศึกษา เกี่ยวกับการบริหารของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต ๕, **รายงานการศึกษาระดับหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาบริหารการศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒.

^{๒๕} สมพงษ์ อุดมโชคทรัพย์, ความพึงพอใจในการเรียนวิชาอาชีพธุรกิจในโรงเรียนมัธยมศึกษาปีที่ ๓ สังกัด กรมสามัญศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา, **วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่ (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๓๙), บทคัดย่อ.

๔ นักเรียนที่เรียนอยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก มีความพึงพอใจในการเรียนวิชาอาชีพธุรกิจด้านหลักสูตร ด้านวิธีการสอน และกิจกรรมการเรียนการสอนและด้านครูผู้สอน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

เชาว์ อินใย ได้วิจัยเรื่องความพึงพอใจของนักศึกษาโครงการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ (กศ.บป.) ต่อกระบวนการเรียนการสอน สถาบันราชภัฏเลย พบว่า นักศึกษามีความพึงพอใจต่อกระบวนการเรียนการสอน เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยคือ^{๒๖}

- ๑ ด้านอาจารย์ผู้สอน
- ๒ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน
- ๓ ด้านการประเมินผล
- ๔ ด้านบทบาทและบุคลิกภาพของเพื่อนนักศึกษา
- ๕ ด้านเนื้อหาวิชา
- ๖ ด้านปัจจัยที่สนับสนุนการเรียนการสอน

ประภา ตุลานนท์ ได้ศึกษาความพึงพอใจต่อสภาพการเรียนการสอน ของนักศึกษาทางไกลสายสามัญ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอชายแดน ของจังหวัดสระแก้ว ซึ่งได้จำแนกผลการศึกษาออกเป็น ๓ ด้าน คือ ด้านวิธีการเรียน ด้านสัมพันธภาพกับครูประจำกลุ่ม และด้านกิจกรรมการพบกลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า^{๒๗}

๑. ความพึงพอใจโดยรวมทั้ง ๓ ด้าน อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านสัมพันธภาพกับครูประจำกลุ่ม และด้านกิจกรรมการพบกลุ่ม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านวิธีเรียน มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง

๒ ความพึงพอใจเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีความเฉลี่ยสูง ๑๐ อันดับแรก ได้แก่ ครูประจำกลุ่มให้ความเป็นกันเอง, ช่วยให้อ่านและแก้ปัญหาลงทะเบียนเรียน, ให้คำปรึกษาด้านการเรียน, ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการศึกษาทางไกลได้ดี, การได้พบครูประจำกลุ่มเป็นกิจกรรมการเรียนที่ดี, การเรียนทางไกลทำให้มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม, ครูประจำกลุ่มใช้ภาษาและกิริยาท่าทางที่เหมาะสม, มีการเตรียมความพร้อมในการพบกลุ่ม, มีความตรงต่อเวลาและกิจกรรมการพบกลุ่มทำให้มีมนุษยสัมพันธ์ขึ้น

^{๒๖} เชาว์ อินใย, **รายงานการวิจัย**, เรื่อง ความพึงพอใจของนักศึกษาโครงการจัดการศึกษาสำหรับบุคลากรประจำการ ต่อกระบวนการเรียนการสอนสถาบันราชภัฏเลย, (สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๐), หน้า ก.

^{๒๗} ประภา ตุลานนท์, ความพึงพอใจต่อสภาพการเรียนการสอน ของนักศึกษาทางไกลสายสามัญระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในอำเภอชายแดน ของจังหวัดสระแก้ว, **วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบัณฑิต**, สาขาวิชาการศึกษาผู้ใหญ่, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๔๐). หน้า ๘๘.

วัชรกุล ลำเภากล ได้ทำการวิจัยเรื่องปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ และ ๒ ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุงพ.ศ. ๒๕๒๓) ของครูผู้สอนในจังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ และ ๒ มีความคิดเห็นในด้านจุดประสงค์ เนื้อหาวิชา รวมถึงการประเมินพฤติกรรม ด้านการจัดการศึกษาสื่อการเรียน การวัดและประเมินผล ไม่แตกต่างกัน ปัญหาและความต้องการของครูผู้สอน คือ ต้องการอบรมทางด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การสร้างสื่อ และเครื่องมือวัดและประเมินผล และต้องการสื่อประเภทสิ่งตีพิมพ์ และทัศนูปกรณ์^{๒๘}

สุมาลี งามสมบัติ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบการเรียนการสอนของครูระดับประถม และมัธยมศึกษาในจังหวัดเพชรบุรี ผลการวิจัยพบว่า ครูระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีรูปแบบการจัดการศึกษาของครูวิชาชีพ จะเน้นการลงมือปฏิบัติจริง นักเรียนฝึกแก้ปัญหาในการทำงาน โดยครูเป็นผู้แนะแนะเท่านั้น ฝึกให้เด็กมีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน การทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ฝึกวินัยในตนเอง ความขยัน อดทน ซึ่งจะเป็นคุณลักษณะนิสัยที่ดีต่อไป^{๒๙}

จินตนา จรรย์านนท์ สรุปผลการวิจัยถึงความพึงพอใจของนักเรียนต่อการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาโดยพระสงฆ์ว่า ความพึงพอใจของนักเรียนในด้านเนื้อหาวิชาเกี่ยวเนื่องด้วยทั้งปริยัติและปฏิบัติโดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาการบริหารจิตเจริญปัญญา เช่น การเดินจงกรม และวิปัสสนากรรมฐานนั้นเป็นวิชาที่ต้องปฏิบัติ ผู้ที่จะอธิบายเนื้อหาวิชาให้เป็นรูปธรรมได้นั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มาเป็นเวลานานหลายปี จึงจะปฏิบัติได้ถูกต้อง หรืออธิบายสิ่งที่ป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรมให้นักเรียนได้เข้าใจ ไม่เบื่อหน่าย สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องไม่ย่ายสำหรับครูฆราวาสหรือแม้พระภิกษุผู้ขาดประสบการณ์ทางการศึกษาที่ดีพอ ดังนั้น พระภิกษุผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ จึงสามารถถ่ายทอดประสบการณ์ที่ท่านได้ประพฤติปฏิบัติได้ดีกว่าผู้สอนที่เป็นฆราวาส ยกตัวอย่างเช่น เรื่องต่าง ๆ ที่เป็นนิทานชาดก ซึ่งมีอยู่หลายเรื่อง ครูฆราวาสไม่สามารถที่จะถ่ายทอดได้ดีเท่ากับพระสงฆ์ นิทานชาดกนี้จะทำให้เด็กสามารถสร้างจินตนาการและสะสมเรื่องราวไว้ เมื่อเจอปัญหาในแบบของนิทานชาดกก็สามารถนำมาแก้ปัญหาได้ เช่น เรื่องพระมหาชนก ซึ่งได้แสดงถึงบารมีของผู้มีความเพียรพยายามอย่างสูงสุด หรือเรื่องนกแซกเต่าเลี้ยงพ่อแม่ ซึ่ง

^{๒๘} วัชรกุล ลำเภากล, “ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ และ ๒ ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช ๒๕๒๑ (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๒๓)”, ของครูผู้สอนในจังหวัดนครศรีธรรมราช, *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๗), บทคัดย่อ.

^{๒๙} สุมาลี งามสมบัติ, การศึกษารูปแบบการเรียนการสอนของครูระดับประถมและมัธยมศึกษาในจังหวัดเพชรบุรี, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๓, หน้า ๗๒ – ๘๐.

แสดงถึงความมกตัญญู ดังนั้น นักเรียนจึงมีความพึงพอใจ ในเนื้อหาวิชาที่ครูพระสงฆ์สองอยู่ในระดับ
มาก^{๓๐}

พระราชศรี สิริจันท (ศรีราชา) ได้ศึกษาทัศนคติของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุ
ผู้สอนในโรงเรียนเขตธนบุรีสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๓ ซึ่งจากการ
วิจัยพบว่า^{๓๑}

๑ ทัศนคติของครูที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนในโรงเรียนเขตธนบุรี โดยพิจารณารายด้าน
พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง ๗ ด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ ด้านบุคลิกภาพ, ด้านการ
เตรียมการสอน, ด้านการดำเนินการสอน, ด้านการใช้วิธีการสอน, ด้านการสร้างบรรยากาศใน
ห้องเรียน, ด้านการวัดผลและประเมินผล, ด้านการใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสอน ตามลำดับ

๒ ทัศนคติของนักเรียน ที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนในโรงเรียนเขตธนบุรี โดยพิจารณาราย
ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทั้ง ๗ ด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ ด้านบุคลิกภาพ, ด้านการ
เตรียมการสอน, ด้านการดำเนินการสอน, ด้านการใช้วิธีการสอน, ด้านการสร้างบรรยากาศใน
ห้องเรียน, ด้านการวัดผลและประเมินผล, ด้านการใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสอน ตามลำดับ

๓ ผลการเปรียบเทียบ ทัศนคติของครูและนักเรียน ที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนในโรงเรียนเขต
ธนบุรี ซึ่งจำแนกตาม เพศ การศึกษา ของครูและการศึกษาทางธรรมของนักเรียน พบว่าไม่
แตกต่างกัน เมื่อจำแนกตาม อายุ และ การศึกษาทางโลกของนักเรียน พบว่า แตกต่างกัน อย่างมี
นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔ ผลการเปรียบเทียบ ทัศนคติของครูและนักเรียน ที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนในโรงเรียนเขต
ธนบุรี พบว่า ในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ เมื่อพิจารณาเป็นราย
ด้านพบว่า ครูกับนักเรียนมีทัศนคติไม่แตกต่างกัน ๑ ด้าน คือ ด้านบุคลิกภาพ และแตกต่างกัน ๖
ด้าน คือ ด้านการเตรียมการสอน, ด้านการดำเนินการสอน, ด้านการใช้วิธีการสอน, ด้านการสร้าง
บรรยากาศในห้องเรียน, ด้านการวัดผลและประเมินผล, ด้านการใช้สื่อและอุปกรณ์ในการสอน โดย
นักเรียนมีทัศนคติในระดับสูงกว่าครูทั้ง ๖ ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

^{๓๐} จินตนา จริยานนท์, ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีต่อพระสงฆ์ผู้สอนวิชา
พระพุทธศาสนา ในเขตกรุงเทพมหานคร, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๑๕๘ – ๑๕๙.

^{๓๑} พระราชศรี สิริจันท (ศรีราชา), “ทัศนคติของครูและนักเรียนที่มีต่อพระภิกษุผู้สอนในโรงเรียนเขต
ธนบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา กรุงเทพมหานคร เขต ๓”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร
มหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

บัญญัติ คุ่มภัย ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนของครูศึกษากรณีโรงเรียนลาดทิพรสพิทยาคม กรมสามัญศึกษากระทรวงศึกษาธิการ พบว่า พฤติกรรมการสอนของครูตามความคิดเห็นของนักเรียนโดยภาพรวมแล้วอยู่ในระดับมากเพื่อพิจารณาแต่ละรายการย่อยพบว่า^{๓๒}

๑. พฤติกรรมการสอนของครูเชิงบวกที่มีค่าเฉลี่ยเลขคณิตสูง ๓ ลำดับ คือครูผู้สอนแต่งกายถูกต้องตามที่โรงเรียนกำหนด, ครูผู้สอนวางตัวเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน, นักเรียนชอบครูผู้สอน, ส่วนพฤติกรรมการสอนของครูที่มีค่าเฉลี่ยเลขคณิตต่ำ มีเพียง ๑ รายการ คือครูผู้สอนเชิญบุคคลภายนอกมาบรรยายหรือสอนนักเรียน

๒. พฤติกรรมการสอนของครูเชิงลบที่มีค่าเฉลี่ยเลขคณิตสูงสุด คือ ในการเรียนวิชานี้ ครูผู้สอนเน้น ทฤษฎีมากกว่าการให้นักเรียนปฏิบัติ และ พฤติกรรมการสอนของครูที่มีค่าเฉลี่ยเลขคณิตต่ำสุด คือ ครูผู้สอนมักนำงานอื่นเข้ามาทำด้วยในชั่วโมงสอน

จรัส กาอินทร์ได้วิจัยเรื่อง ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้^{๓๓}

๑. โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นทุกแห่งในอำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง จัดให้วิชาพระพุทธศาสนาเป็นวิชาเลือกเสรีทุกภาคเรียน รวม ๖ รายวิชา แผนการสอนที่ครูใช้ ครูผู้สอนเป็นผู้จัดทำเอง โดยใช้จุดประสงค์การเรียนรู้กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนส่วนใหญ่จัดการเรียนการสอนโดยใช้การบรรยาย ไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วม สื่อการสอนที่ครูใช้บ่อยคือหนังสือและรูปภาพ ซึ่งไม่สร้างความสนใจ ทำให้นักเรียนไม่กระตือรือร้น การวัดและประเมินผลเป็นแบบอิงเกณฑ์ โดยมีการทดสอบระหว่างเรียนและหลังเรียน

๒. ปัญหาและความต้องการด้านการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาครูมีปัญหาในระดับมาก คือ ขาดสื่อ อุปกรณ์ แหล่งวิทยาการที่จะศึกษาค้นคว้าในการสอนขาดเทคนิค การสอนที่ดี ขาดวิธีการสอนที่หลากหลาย ขาดงบประมาณการจัดซื้อสื่อและจัดกิจกรรมเสริม รวมทั้งการจัดสถานที่ บรรยากาศที่ดีในการเรียนการสอน

^{๓๒} จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี, รศ., ตำนานบทสวดมนต์, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสาร จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๔๕.

^{๓๓} จรัส กาอินทร์, “ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (คณะศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐), บทคัดย่อ.

ครวญศิริ ประยงค์ ได้วิจัยเรื่องวิเคราะห์ปัญหาการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนา ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า “โดยภาพรวมครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนามีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการสอนวิชาพระพุทธศาสนาว่า มีปัญหาพอสมควร จากการทดสอบสมมติฐานพบว่า อายุ ประสบการณ์ ในการสอนวิชาพระพุทธศาสนา จำนวนคาบที่สอนวิชาพระพุทธศาสนาต่อสัปดาห์ และการฝึกอบรมมีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ข้อเสนอแนะจากกลุ่มตัวอย่าง คือ ควรมีคู่มือให้ครูผู้สอนทุกคน และมีการอบรมหรือสัมมนาเพื่อให้ครูผู้สอนมีการพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น และผู้วิจัยได้เสนอโครงการฝึกอบรมหลักสูตรการผลิตสื่อเพื่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา”^{๓๔}

งานวิจัยต่างประเทศ

แรนดอลล์ (Randall, C. M) ได้ทำการวิจัยเรื่องความพึงพอใจของหัวหน้างานในการปฏิบัติงานโครงการศึกษาครู พบว่า ปัจจัยในการจูงใจมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความพึงพอใจ ปัจจัยสุขอนามัยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความไม่พึงพอใจ ปัจจัยจูงใจส่งผลในความสำเร็จของงาน ลักษณะของปัจจัยสุขอนามัย ได้แก่ นโยบายเพื่อนร่วมงาน ความรู้ความสามารถในงานของผู้บริหาร ความสัมพันธ์กับผู้บริหาร เงื่อนไขของงาน^{๓๕}

โบร์ควิสต์ (Borquist, L. C.) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของผู้บริหารโรงเรียนรัฐบาล ที่ ซูเบอร์แบน พบว่า แหล่งที่มาของความพึงพอใจจะเกี่ยวข้องกับลักษณะของงาน ความสำเร็จและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยเฉพาะการได้รับการยอมรับ เป็นที่มาของความพึงพอใจมากที่สุด และพบว่า แหล่งที่มาของความไม่พอใจ เช่น ปริมาณของงาน การถูกบีบบังคับ นโยบายการบริหาร^{๓๖}

คาล์ดรอว์ (Caldron L. A.) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่สอนได้ดีเยี่ยมในทัศนะของนักเรียน เพื่อนครูและผู้บริหารโรงเรียน ในวิทยาลัยชุมชนในเมืองลอสแอนเจลิส ผล

^{๓๔} ครวญศิริ ประยงค์, “วิเคราะห์ปัญหาการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๒ ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนวิชาพระพุทธศาสนาในเขตกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (คณะศิลปศาสตร์, สาขาวิชาประถมศึกษา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๙), บทคัดย่อ.

^{๓๕} Randall, C. M. *Job satisfaction of Chief Administrative officers of teacher education programs*, Dissertation Abstracts International. 1986, p. 1253-A.

^{๓๖} Borquist, L. C. *Job Satisfaction of administrators in a public suburbani school*. Dissertation Abstracts International, 1987, pp.2, 260-A

การศึกษาพบว่านักเรียน ครู และผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นตรงกัน โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพหรือคุณลักษณะที่ดี ๓ ลักษณะ คือ ลักษณะการสอนที่ดี ลักษณะเกี่ยวกับบุคลิกภาพที่ดี ลักษณะเกี่ยวกับอาชีพครู และไม่พบความแตกต่างระหว่างความคิดเห็นของทั้งสามกลุ่ม^{๓๗}

เบอร์ริส (Buriel, R.) ได้ศึกษาหาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการสอนของครูกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นเด็กเม็กซิกัน ผลการศึกษาพบว่า “พฤติกรรมการสอนของครูบางพฤติกรรมเท่านั้นที่มีสหสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งได้แก่พฤติกรรมการสอนของครูประเภทคำถามให้คิดและอธิบาย พฤติกรรมการสอนให้นักเรียนตอบถูก และครูยืนยันว่าถูก พฤติกรรมการสอนของครู โดยไม่วิพากษ์วิจารณ์เมื่อนักเรียนมาติดต่อเรื่องงาน พฤติกรรมการสอนของครูโดยให้ผู้เรียนติดต่อกับงานที่ผู้เรียนคิดเอง พฤติกรรมเหล่านี้เป็นพฤติกรรมการสอนของครูที่มีสหสัมพันธ์ทางบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน แต่สำหรับพฤติกรรมการสอนของครูโดยการวิพากษ์วิจารณ์เมื่อนักเรียนมาติดต่อเรื่องงานและไม่ได้มาติดต่อเรื่องงานที่เรียนนั้น เป็นพฤติกรรมที่มีสหสัมพันธ์ทางลบกับประสิทธิผลทางการเรียนของนักเรียน”^{๓๘}

คอลล์เมอร์ (Collmer, J.) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างแบบผู้นำของผู้บริหารกับความพึงพอใจในการทำงานของครูโรงเรียนประถมศึกษาตามแนวความคิดเห็นของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยเท็กซัส พบว่า ลักษณะผู้นำของผู้บริหารส่งผลต่อความพึงพอใจในการทำงานของครูในโรงเรียน และความพึงพอใจของครูมีมากขึ้นเมื่อผู้บริหารได้เปิดเผยพฤติกรรมผู้นำของตนเอง ตลอดจนการให้ความรักความอบอุ่น ยอมรับความคิดเห็นของครู โดยเปิดโอกาสให้ครูได้แสดงความรู้ความสามารถได้อย่างเต็มที่^{๓๙}

เรย์ด (Reid, K., Hopkins, D., & Holly, P.) ได้สังเคราะห์งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่สัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียน พบว่า ปัจจัยที่สัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อประสิทธิผล

^{๓๗} Caldron L. A. Characteristics of the excellent teacher as perceived by student, Los Angeles Community College. (Dissertation Abstracts International, 49(9): 2512- A ; march, 1989), p. 49.๘๔

^{๓๘} Buriel, R. Teacher-student interaction and their relationship to student achievement: A comparison of Anglo American and Mexican American children, Journal of Educational Psychology, 1983. pp. 75, 178-187.

^{๓๙} Collmer, J. A correlation study of principal leadership styles and teacher' job satisfaction. *Dissertation Abstracts International*, 1990, pp. 51(1), 30-A.

ของโรงเรียน ได้แก่ ปัจจัยด้านการบริหารงาน ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ปัจจัยด้านครู ปัจจัยด้านผู้บริหารและปัจจัยด้านโรงเรียน^{๔๐}

เพียร์ซี (Piercy,) วิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของครูปฏิบัติการในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาในรัฐอิลลินอยส์ เกี่ยวกับกิจกรรมด้านวิชาการที่ทดลองใช้ในโรงเรียนในระหว่างปี๑๙๘๘ – ๑๙๘๙ จากการเปรียบเทียบครูที่ให้ความสำคัญในกิจกรรมทางด้านวิชาการต่าง ๆ เกี่ยวกับหลักสูตร นักเรียน ชุมชนและผู้ร่วมงาน พบว่า ครูปฏิบัติการสอนที่ให้ความสำคัญกับกิจกรรมเกี่ยวกับหลักสูตร นักเรียนและผู้ร่วมงานมีความคิดเห็นว่า ตนเองประสบผลสำเร็จมากกว่าครูปฏิบัติการสอนที่ไม่ได้เน้นความสำคัญในด้านนี้^{๔๑}

๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจต่อการเรียนธรรมศึกษาในโรงเรียน ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วยตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรอิสระ

(Independent Variables)

ปัจจัยส่วนบุคคล

ตัวแปรตาม

(Dependent Variables)

แรงจูงใจต่อการเรียนธรรมศึกษาในโรงเรียน

^{๔๐} Reid, K, Hopkins, D., & Holly, P., *Toward the effective school*. Oxford: Basic Blackweel. 1988 pp. 24-28.

^{๔๑} Piercy, Garth Eugene, *Illinois secondary school teachers perceptions of 1988-1989 induction year activities*. *Dissertation Abstracts International*, 1990, 51(8) : pp. 2950-51 A.

